

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Sociální práce jako součást resocializace v průběhu
výkonu trestu**

Social work as part socialization during imprisonment

Diplomová práce

Vedoucí práce:

PhDr. Monika Nová, Ph.D.

Autor:

Bc. Žaneta Mouleová, DiS.

Praha 2017

„Odsouzeného navrátit společnosti bez kazů způsobených internací ve vězení je velké umění. Navrátit jej lepším, než byl před odsouzením, je malý, avšak nikoliv nedosažitelný zázrak!“

Prof. M. D. Pequelle

Poděkování:

Děkuji především vedoucí mé diplomové práce PhDr. Monice Nové, Ph.D. za její odborné vedení a poskytování rad. Mé poděkování také patří věznici Plzeň za pomoc v praktické části. Dále bych chtěla poděkovat i své rodině a přátelům za podporu a povzbuzování během zpracovávání této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky

vlastnoruční podpis

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku resocializace již v průběhu výkonu trestu a s tím spojené další faktory.

Diplomová práce je zaměřena na problematiku resocializace ve výkonu trestu a s tím spojené programy. Je zde charakterizovaná resocializace i sociální práce. Větší pozornost je věnovaná resocializaci, programům zacházení a sociální práci. Teoretické poznatky jsou využity v praktickém programu dotazníkového šetření z plzeňské věznice. Výsledky výzkumu ukazují názor osob ve výkonu trestu odnětí svobody na resocializaci a programy zacházení.

Annotation

This diploma thesis focuses on tackling the issue of in-prison rehabilitation and some related factors.

The diploma thesis focuses particularly on the specific problems with social rehabilitation during imprisonment and the related programmes. The thesis gives an overview of social rehabilitation and social work. Close attention is paid to social rehabilitation, treatment programmes and social work. Theoretical knowledge is applied in practical use - a questionnaire survey from Plzeň Prison. The survey results show prisoners' opinions on social rehabilitation and treatment programmes.

Klíčová slova

Trestná činnost a charakteristika trestů, resocializace, programy zacházení, sociální práce, věznice Plzeň.

Keywords

Crime and types of punishment, social rehabilitation, treatment programmes, social work, Plzeň Prison.

Obsah

ÚVOD.....	10
1 Historie	12
1.1 Historie vězeňství	12
1.2 Historie československého vězeňství	13
1.3 Historie trestu	14
1.4 Současnost	16
1.5 Trest a trestání	17
2 Trestná činnost a charakteristika trestů	19
2.1 Charakteristika trestu	19
2.2 Druhy trestů	20
2.3 Alternativní opatření	22
2.4 Psychické a sociální důsledky	24
2.5 Negativní důsledky pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody	25
3 Sociální práce	26
3.1 Sociální práce	26
3.2 Úkoly sociální ochrany	27
3.3 Práva a povinnosti ve věznici	27
3.4 Úkoly sociálního pracovníka	28
4 Resocializace v průběhu výkonu trestu	31
4.1 Pojem socializace a resocializace	31
4.2 Vnitřní řád věznice	32
4.3 Neziskové organizace	36
5 Programy zacházení	38
5.1 Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených (SARPO)	38
5.2 Problematika programů zacházení	39
5.3 Programy zacházení a jejich cíle	40
6 Věznice Plzeň – Bory	44
6.1 Historie věznice Plzeň	44
6.2 Výkon vazby a trestu	45
6.3 Duchovní služba	46
6.4 Spolupráce s občanským sektorem	47
7 Výzkum.....	49
7.1 Cíl práce a hypotézy	49
7.2 Charakteristika výzkumné metody	50
7.3 Charakteristika výzkumného vzorku	51

7.4	Prezentace výsledků	54
8	Shrnutí výsledků výzkumu a hypotéz	70
9	Diskuze.....	72
	ZÁVĚR	74
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	76
	SEZNAM PŘÍLOH.....	79

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Graf č. 2: Věk respondentů

Graf č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf č. 4: Trest v minulosti

Graf č. 5: Jiný trest než odnětí svobody

Graf č. 6: Jaký trest

Graf č. 7: Nežádoucí účinky

Graf č. 8: Jaké jsou nežádoucí účinky

Graf č. 9: Možnost programů zacházení

Graf č. 10: Účast na programech zacházení

Graf č. 11: Nejužitečnější programy zacházení

Graf č. 12: Užitečnost programů zacházení

Graf č. 13: Příprava na život mimo věznici

Graf č. 14: Problémy po výkonu trestu

Graf č. 15: Zaměstnání po výkonu trestu

Graf č. 16: Návratnost do zaměstnání

Graf č. 17: Nové zaměstnání

Graf č. 18: Pomoc po výkonu trestu

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

Tabulka č. 2: Věk respondentů

Tabulka č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Tabulka č. 4: Trest v minulosti

Tabulka č. 5: Jiný trest než odnětí svobody

Tabulka č. 6: Jaký trest

Tabulka č. 7: Nežádoucí účinky

Tabulka č. 8: Jaké jsou nežádoucí účinky

Tabulka č. 9: Možnost programů zacházení

Tabulka č. 10: Účast na programech zacházení

Tabulka č. 11: Nejužitečnější programy zacházení

Tabulka č. 12: Užitečnost programů zacházení

Tabulka č. 13: Příprava na život mimo věznici

Tabulka č. 14: Problémy po výkonu trestu

Tabulka č. 15: Zaměstnání po výkonu trestu

Tabulka č. 16: Návratnost do zaměstnání

Tabulka č. 17: Nové zaměstnání

Tabulka č. 18: Pomoc po výkonu trestu

ÚVOD

Resocializace v podmínkách vězeňství řeší souvislosti s návratem osob ve výkonu trestu do běžného života a jejich začlenění zpět do společnosti. Téma sociální práce jako součást resocializace v průběhu výkonu trestu je aktuální téma. A to z důvodu, aby osoby, které jsou propuštěny na svobodu, měli vůbec představu o běžném životě. Jsou informovány o pomocných programech a možných službách, na které mají nárok.

V každém státě, stejně tak v České republice, je důležité, aby se osoby, které byly zbaveny svobody kvůli páchání trestné činnosti, pokud možno co nejlépe začlenily zpět do společnosti. Návrat z výkonu trestu odnětí svobody není jednoduchý a závisí na několika důležitých faktorech. Resocializace je proces, který vede k znovu začlenění do společnosti. Jedná se o opětovnou socializaci jedince propuštěného z dlouhodobé vězeňské péče. Jednotlivec si osvojuje pravidla řádného života ve společnosti. Programy zacházení můžou připravit odsouzeného na návrat do běžného života, ale jaký návrat bude, záleží hlavně na propuštěné osobě.

Sociální práce ve vězení je specifická. Sociální pracovník zde pomáhá odsouzenému k vedení lepšího života a utváří určitý nátlak na jedince ke zlepšení dosavadního postoje k dané společnosti, aby se po vykonání trestu vrátil do nekriminálního života. Jinak se pracuje s jedincem, který vykonává svůj první trest a jinak s recidivistou.

Sociální pracovník nasměruje propouštěnou osobu, kam se může obrátit o pomoc. Každopádně záleží především na motivaci propuštěné osoby ke změně vedení dosavadního života. Pokud motivace této osoby nebude dostatečná, ani sebelepší zacházení nezabrání recidivě.

Téma této diplomové práce je specifikované na osoby ve výkonu trestu. Cílem práce je zjistit, co ovlivňuje resocializaci osob ve výkonu trestu. Při resocializace je rozdíl vykonávat trest odnětí svobody nebo nějaký alternativní trest, kde se nikdo nemusí dozvědět, že daná osoba nějaký trest má.

Práce obsahuje teoretickou i empirickou část. V teoretické části je daná problematika řešena prostřednictvím odborné literatury a internetových zdrojů. Cílem práce je podat základní poznatky z problematiky resocializace osob, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody.

Empirická část obsahuje cíl a hypotézy výzkumu, charakteristiku výzkumné metody, charakteristiku výzkumného vzorku, prezentaci výsledů výzkumu a závěrečné shrnutí výsledků výzkumu a hypotéz. Poznatky jsou získané výzkumnou metodou dotazníkového šetření, které proběhlo přímo ve věznici Plzeň – Bory. Dotazník je uveden v přílohách diplomové práce.

Výzkum byl proveden u respondentů vykonávající výkon trestu odnětí svobody, kteří byli různého věku i vzdělání. Jedinou podmínkou pro respondenty byl právě výkon trestu. Lidé, kteří nemají zkušenost s výkonem trestu, nejsou informovaní o této problematice, a proto nejsou úplně přínosné pro výzkum v empirické části. Potom jsou prezentovány výsledky výzkumného šetření.

1 Historie

1.1 Historie vězeňství

V dějinách lidstva dochází k uplatňování různých druhů trestů. Sankce ovlivňuje soudnictví, právo, správa a pojetí lidských práv. Humanizace se projevuje v jednotlivých druzích trestů i v samotném výkonu sankcí.

Starověk prosazoval svou trestněprávní autoritu pozvolna. Trest je ovlivněn filosofií odplaty a odstrašení. Platí tady pravidlo „oko za oko, zub za zub“, pachatel je postižen stejným způsobem, kterým trestný čin spáchal. Kromě toho se ve starověku prosazuje trest klonického charakteru, kde je odplata pouze symbolem.

Ve 2. století před naším letopočtem se začíná uplatňovat legální kompozice, kde dochází majetkovou náhradou k odškodnění oběti. Ve starověku společnost přechází od sankcí k uplatňování rozličných trestů, zejména k trestu smrti, trestu mrzačícím a velmi početné jsou tresty majetkové. Trest smrti záleží na závažnosti spáchaného činu. Mrzačící tresty jsou postaveny na podrobnostech spáchaného deliktu. V nejstarším období nebyl uplatňován trest odnětí svobody. Důvodem zřejmě byli hospodářské obtíže při zřizování věznic.

V římském právu za římského impéria, když padl rozsudek, se odsouzený stal státním otrokem. V tomto období se objevují první rozsáhlejší informace o vězení, které sloužilo jako zajišťovací vazba, nebo pro výkon trestu smrti hladem. Ze začátku nebylo ani vyhrazené místo pro vězení, proto pro jejich umístění sloužily i církevní prostory.

V období feudalismu se v Čechách užívaly tresty smrti, tresty mrzačící, pokuty a ztráty na cti. Ve 12. a 13. století se objevují stopy kolektivního výkonu trestu smrti. Posláním trestu je odstrašení a stejně tak i prevence. Mnohé tresty jsou eliminační. S nápravným působením se setkáme hlavně u krátkodobých trestů odnětí svobody, nebo u peněžitých trestů. Církev začala používat jako určitý trest umístění ve strohých klášterních místnostech. Postupně dochází k tradičním trestům, jako byli různé fyzické tresty, nebo poprava.¹

¹ ČERNÍKOVÁ, V., KOLEKTIV. *Sociální ochrana terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 30 - 34 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

Délka výkonu trestu byla stanovena zákonem, ale mnohdy záleželo na rozhodnutí soudce. Vězení se dělilo podle zřizovatele na církevní, hradní, vojenské a panské. Sociální postavení pachatele ovlivňovalo druh vězení.

Odsouzení lidé začali být vnímáni jako dobrý zdroj práce. Kolem roku 1500 se objevuje ve Středozeří trest nucených prací. Ty představují předstupeň dnešního odnětí svobody. Koncem 16. století Češi začínají odsouzené posílat na stavby pevností proti Turkům. V Anglii dochází k deportaci vězňů do Ameriky. Součástí uvěznění se stávají trestanecké kolonie i v dalších zemích.

Novou ideologii trestu začalo prosazovat Osvícenství. Významní filosofové tohoto období Montesquieu, Voltaire, Diderot, Beccaria nebo Bentham přicházejí s reformními návrhy, a to s klasickou trestněprávní a kriminologickou školou. Východiskem byl návrat k přírodním zákonům skrze přirozené právo a filosofii.

V době osvícenství se bojovalo za to, aby byla do zákona zavedena i určitá ochrana pachatele. Základní občanské právo je právo na život. V období osvícenství byly vytvořeny zásady pro trestní právo:

- Trestný čin byl přesně vymezen zákonem.
- Pachatel trestného činu může být potrestán trestem, který je uveden v zákoně.

Klasická škola stavěla své základy na osvícenecké filosofii. Za zakladatele byl považován Beccaria. Podle Beccaria není účelem trestu někomu způsobit bolest. Účelem je ochránit společnost. Byl odpůrcem krutých trestů.

Na možnost výkonu trestu ve vězení se začíná nahlížet jako na možnost převýchovy. Na rozdíl od trestu smrti a dalších krutých tělesných trestů je humánnějším přístupem vězení. Vězni se využívali jako levná pracovní síla. V 18. století se trest odnětí svobody stal výhradním trestním prostředkem.²

1.2 Historie československého vězeňství

Hodnotné tradice českého vězeňství se objevili již v době Rakousko – Uherské monarchie. V roce 1918 z rozpadajícího se Rakouska – Uherska vznikla Československá republika. Začalo se s nápravou vězeňství, které bylo ve velmi bídném

² ČERNÍKOVÁ, V., KOLEKTIV. *Sociální ochrana terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 30 - 34 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

stavu. V období před 2. světovou válkou se tato situace dařila zlepšovat, a to především v systému zacházení s vězni. Šlo především o přechod z tvrdého přístupu a elementárního školství na mravní a kulturní přístup k vězňům. Slibný vývoj však přerušila druhá světová válka. Po válce československé vězeňství zaznamenalo úpadek. Trestní právo bylo zneužíváno k hospodářským, politickým a jiným zájmům. V této době byli pachatelé za trestný čin označováni jako nepřátelé socialismu, a k jejich nápravě byl využíván nelidský způsob výkonu trestu odnětí svobody. Režim, který byl ve vězení, praktikoval tvrdou kázeň a drsnou izolaci od okolí.

Názna zlepšování zacházení s vězni se začali projevovat až v sedmdesátých letech v důsledku činnosti Penologického výzkumného ústavu. Snaha o zlepšení byla násilně potlačena v osmdesátých letech. Teprve až po pádu totalitního režimu se uvolnil tlak na odstranění justiční nespravedlnosti.

Na počátku devadesátých let se České vězeňství muselo vypořádat s tísnivou atmosférou, která byla spojena s morálním a profesním rozkladem personálu ve vězeňství. Ten již nemohl provádět předchozí bojovnou a donucovací praxi, ale musel přijmout a aplikovat moderní penologické poznatky. Postupně se vyměnila většina tehdejších zaměstnanců a začala se vytvářet Vězeňská služba České republiky. Začala vznikat nová místa pro psychology, speciální pedagogy, sociální pracovníky nebo jiné profese.

Při přeměně českého vězeňství byla zpracovaná nová koncepce, která byla v plném souladu s mezinárodními konvencemi.³

1.3 Historie trestu

Od počátku lidstva existují tresty. V dávných dobách nesla komunita odpovědnost za to, že bude jedinec, který spáchal trestný čin, potrestán. S rozvojem a osidlováním měst se zároveň začalo vyvíjet i náboženství a světské elity. V této době se prosazují morální a společenské normy.

Nejstarším zákoníkem je Ur-Nammu a jeho zakladatelem třetí dynastie v Uru. Spravedlnost král Uru vykonával dodržujícími božími zákony. Dochovaná tabulka zákoníku Ur-Nammu není originál, ale jen kopie, která byla pořízena o několik století

³ HÁLA, J. *Úvod do teorie a práce vězeňství*. 2. vyd. Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006, 35 - 37 s. ISBN 80-86708-30-6.

později. Úkolem zákoníku bylo zajistit sirotky, aby se nestaly kořistí bohatých a vdovy kořistí moci. Dochované tabulky nejsou sice moc k předčtení, ale existují i další záznamy soudu, které se nazývaly ditilla. Justici zastupoval král, hlavní kněz nebo guvernér města. Dostatečný prostor pro soudní líčení nabízely chrámy. Nebyli žádní profesionální soudci, ale jen členové, kteří prošli školením v chrámové škole zvané adubba. Justice byla v rukou státu.

Dalším zákonem byl Eshunnský. Desky obsahující tento zákon byly nalezeny v letech 1945 a 1949. Autor tohoto zákona je neznámý. Jedná se o volnou sbírku zákonů a pravidel, které byly jen částečně rozluštěny. Objevené tabulky byly s největší pravděpodobností soukromé. Eshunnská společnost byla složena ze dvou tříd. Obě třídy si byly před zákonem rovné a svobodné. Existovala i třetí třída, kam se řadili otroci. Ti měli méně práv, ale zákon je také chránil.

Eshunnský zákon uvádí 5 zákonů týkajících se kriminálních skutků – krádež a loupež, únos, zabití a tělesná zranění, sexuální násilí, škody způsobené zvířaty. Výhradním trestem byly pokuty nebo jiné kompenzace.

Nejstarší v úplnosti dochovaný zákoník je Chammurabiho, který byl sepsán roku 1750 př. n. l. v Babylonu. Sloužil jako vzor pro řadu zákoníků v mezopotamské a evropské společnosti.

Hlavou justice byl král Chammurabi, který byl při prosazování zákonů velmi odpovědný. Za jeho vlády se dochovalo několik záznamů, které obsahují soudní rozhodnutí a dopisy odvolávající se ke králi. Ke konci své vlády sjednotil právní řád, který dodnes známe jako Chammurabiho zákoník.

Jsou v něm zavedeny zákonná práva a postupy, které platí do současné doby. Není znám svým rovnostářským principem, ale spíš přísností trestů. Například každému je dopřán určitý stupeň právní ochrany.⁴

⁴ LYON, L. *Historie trestu: Justiční tresty od dávných dob po současnost*. 1 vyd. Praha: Svojtka & Co., 2004, 11 - 22 s. ISBN 80-7352021-4.

1.4 Současnost

Jen 10 000 let, což je jen zlomek vývoje, žije lidstvo v ustálených společnostech. Již neupalujeme lidi na hranicích, ani je nepředhazujeme divé zvěři. Přesto k příliš velkým změnám v trestech nedošlo. I v zaznamenané historii totiž platily tresty, které zůstávají. Význam těchto trestů se týká odplaty, zneschopnění a odstrašení.

Beccaria v 18. století, kdy se tresty začaly modernizovat, volal po ukončení mučení a chtěl tresty, které byly rychlé, jisté a přiměřené. I v dnešní době existuje většina toho, co Beccaria kritizoval. Stále mezi tresty patří tělesné tresty.

Beccaria chtěl, aby soudci ukládali tresty stanovené v zákoně a ne aby rozsudek upravoval zákon. Zároveň chtěl, aby zločin byl potrestán odstrašujícím trestem. Požadoval povinné rozsudky na ochranu provinilců, ale tím bránil soudcům brát v úvahu jakékoliv polehčující okolnosti nebo vlastní úsudky.

Beccaria tvrdil, že účinnou prevencí zločinu jsou jasné a jednoduché zákony. Tresty v některých případech nemají žádný vliv na zločinnost a můžou i situaci zhoršit. V případech snížení nezákonných činů, se sníží zločinnost.

V 19. století došlo k řadě právních reforem. Se změnami se mění i seznamy trestných činů. Společnost vymezuje tresty na osoby, které jsou odpovědné za své jednání. Deklarace zákoníku Tang uděluje amnestii pro mladé, handicapované a staré.

Trest nemá šanci na úspěch, pokud nebude využíván přesně tak, jak byl zamýšlen. Naopak pokud bude trest spravedlivý a nebude docházet k justičním omylům nebo rasové předpojatosti, bude úspěšný.

Ve většině zemí připouští zákon nejtěžší trest vězení. Na celém světě roste počet vězňů. Věznice trpí přeplněností. Stává se tak spornou věcí, jestli vězení je odstrašující způsob trestu.⁵

⁵ LYON, L. *Historie trestu: Justiční tresty od dávných dob po současnost*. 1 vyd. Praha: Svojtka & Co., 2004, 183 - 187 s. ISBN 80-7352021-4.

Ve Spojených státech amerických, kde je tvrdý trestný režim, se pokoušejí využívat alternativní tresty. Do těchto trestů patří elektronický dohled, veřejně prospěšné práce, léčení z drogové závislosti, vzdělávání a rekvalifikace. Mnoho států uvádí, že tyto pragmatické přístupy jsou levnější než výkon trestu a také jsou mnohem efektivnější. Významně také působí jako prevence proti zločinu.⁶

1.5 Trest a trestání

V každé společnosti se vytváří systém, který reguluje situace, při kterých nejsou dodržovány nebo jsou porušovány normy, hodnoty, či je ohroženo fungování nebo samotná existence. Stejně tomu tak je i u pachatelů trestných činů, kteří svým chováním ohrožují společnost.

V boji s trestnou činností stát využívá různých opatření a prostředků. Systém sankcí totiž zaujímá významné místo ve způsobu reakce společnosti na trestnou činnost pachatele. Naplňuje – li jeho činnost skutkovou podstatu trestného činu, trest je v tomto případě jen reakcí na jeho chování. Nejpodstatnější hodnoty státu jsou obsaženy v trestním právu, které zajišťují jeho ochranu.

Historický vývoj společnosti se proměňuje a nově koncipuje pojetí trestu v závislosti na právní úrovni vědomí. V historickém vývoji vznikly některé teoretické koncepce účelu trestu. V odborné literatuře jsou uváděny nejznámější teorie z hlediska jejich podstaty.

Absolutní teorie není spojována s ukládáním trestu, nejsou zde jiné účely, kromě trestu samotného. Tento trest je spravedlivou odplatou za spáchaný trestný čin. Je to vyrovnání trestu, který byl spáchán již v minulosti. V absolutní spravedlnosti by se měl trest podobat provinění, měl by obsahovat utrpení, bolest, ztrátu v takové míře, ve které byl spáchán.⁷

⁶ LYON, L. *Historie trestu: Justiční tresty od dávných dob po současnost*. 1 vyd. Praha: Svojtka & Co., 2004, 183 - 187 s. ISBN 80-7352021-4.

⁷ ČERNÍKOVÁ, V., KOLEKTIV. *Sociální ochrana terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 24-25 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

Relativní teorie spojuje trest s určitým trestem společnosti. Zde má trest určitý účel, kde se nacházejí i právní důvody. Trest má za úkol ochranu společnosti před nežádoucími a nebezpečnými dopady dalších trestných činů. V relativní teorii je zrod preventivních aktivit. Trestá se proto, aby se v budoucnu předcházelo v páchání dalších trestných činů.

Směšené teorie usilují o spojení odplaty a účelové funkce trestu. Trestným činům má předcházet prevence, která je zaměřena na potencionálního pachatele. Náš trestní zákon je vybudován na koncepci smíšené teorie, která stanovuje, že účelem trestu je především:⁸

- „*Chránit společnost před pachateli trestných činů.*
- *Zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti.*
- *Vychovávat pachatele k tomu, aby vedl řádný život.*
- *Působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*“⁹

⁸ ČERNÍKOVÁ, V., KOLEKTIV. *Sociální ochrana terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 25 - 26 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

⁹ ČERNÍKOVÁ, V., KOLEKTIV. *Sociální ochrana terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 27 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

2 Trestná činnost a charakteristika trestů

2.1 Charakteristika trestu

Jinak než trestní právo nahlíží na trest a trestání penologie. Vychází se z toho, že trest je zakotven v právních normách, má kvalitativní i kvantitativní stránku, ale patří sem také vlastnosti osobnosti a morální profil pachatele.¹⁰

Základním předpisem trestného práva je trestní zákoník. Ten stanovuje, které chování je trestné a jaké následky pachatel za ně ponese. Do trestních sankcí patří tresty a ochranná opatření. Uložit trestnou sankci lze jen na základě trestního zákona. Při ukládání trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost, pachateli lze uložit pouze přiměřenou trestní sankci.

Při ukládání trestních sankcí je nutné přihlídnutí k závažnosti spáchaného trestného činu, a také k poměrům pachatele. Dále se přihlíží k právu, které chrání zájem poškozeného trestným činem.

Soud při ukládání druhu trestu přihlíží k závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele. Dále také přihlíží k dosavadnímu způsobu života, k chování pachatele po činu, a pokud byl jen jako spolupachatel, tak jakým způsobem přispěl k trestnému činu. Soud přihlíží i k účinkům a důsledkům, které v budoucnu ovlivní život pachatele.

Soud při stanovení druhu trestu přihlédne k přitěžujícím a polehčujícím okolnostem a při posouzení délky trestu ke složitosti věci a postupu orgánů činných v trestní řízení.

Soud při stanovení druhu trestu a jeho výměře zváží:

- U spolupachatele, jak jeho jednání přispělo ke spáchání trestného činu.
- U organizátora, návodce a pomocníka k významu a povaze účasti při spáchání trestného činu.
- U zvláště závažného zločinu, nebo u jeho pokusu, do jaké míry byl proveden, stejně tak proč k jeho dokonání nedošlo.¹¹

¹⁰ SOCHŮREK, J. *Úvod do základů psychologie, penologie a viktimologie pro základní odbornou přípravu příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby ČR*. Stráž pod Ralskem, 2009, 81 s.

¹¹ Trestní předpisy. Trestní zákoník, trestní řád k l. 6. 2015. Ostrava: Sagit, 2015, 20 - 21 s. ISBN 978-80-7488-111-4.

2.2 Druhy trestů

Soud může za spáchaný trestný čin uložit tyto tresty:

Odnětím svobody, pokud trestní zákon nestanoví jinak, se rozumí:

- „*Nepodmíněný trest odnětí svobody.*
- *Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody.*
- *Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.*
- *Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest.*“¹²

Nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává ve věznici, do které zařazuje pachatele soud:

Vězení s dohledem je uložen za přečin spáchaný z nedbalosti. Pachatel trestného činu nebyl nikdy ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin.

S dozorem se ukládá výkon trestu pachateli, který spáchal přečin z nedbalosti a již v minulosti byl odsouzen do výkonu trestu, který nepřevyšuje tři roky.

Do výkonu odnětí svobody s ostrahou se pachatel dostane za úmyslný trestný čin, kde nejsou splněny takové podmínky, aby byl umístěn do věznice s dozorem, nebo do věznice se zvýšenou ostrahou.

Vězení se zvýšenou ostrahou se pachateli ukládá za výjimečný trest, kdy mu bylo uloženo odnětí svobody za trestný čin, který spáchal ve prospěch organizované skupiny nebo za zvlášť závažný zločin.

Výjimečný trest odnětí svobody je zvláštním typem trestu. Je to trest, kterým se rozumí odnětí svobody nad dvacet až třicet let, nebo trest odnětí svobody na doživotí. Je ukládán jen za zvlášť závažný zločin. Jeho uložení musí dovolit trestní zákon. Ukládá se v případech závažných trestných činů, kde je náprava pachatele obzvláště ztížena.¹³

Domácí vězení je alternativní trest, který rozšiřuje škálu trestů vykonávaných na svobodě. Při trestu domácího vězení musí pachatel písemně složit slib, že ve stanovenou dobu se bude zdržovat na určité adrese a při kontrole bude poskytovat veškerou potřebnou součinnost. Domácí vězení se ukládá maximálně na dobu 2 let. Soud může

¹² Trestní předpisy. Trestní zákoník, trestní řád k l. 6. 2015. Ostrava: Sagit, 2015, 24 s. ISBN 978-80-7488-111-4.

¹³ Trestní předpisy. Trestní zákoník, trestní řád k l. 6. 2015. Ostrava: Sagit, 2015, 25 - 26 s. ISBN 978-80-7488-111-4.

v extrémních případech při neplnění podmínek domácího vězení rozhodnout o přeměně v trest odnětí svobody.¹⁴

Obecně prospěšné práce je alternativní trest, který je ukládán nejčastěji. Je to možnost, jak pachatel může odpracovat svůj trest vlastní aktivitou. Obecně prospěšné práce přinášejí společnosti prospěch, pokud jsou řádně vykonávány. Finančně nezatěžují stát.¹⁵

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je další alternativní trest. Je zejména určen problémovým fanouškům, ale také pachatelům, kteří se úmyslně dopustili trestného činu na určitých společenských akcích. Jedná se o uložení trestu soudem a odsouzený se nesmí účastnit stanovených podniků.

Domácí vězení, obecně prospěšné práce a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce dozorují pracovníci Probační a mediační služby České republiky (PMS) ve spolupráci s Policií České republiky.¹⁶

Propadnutí majetku se rozumí spáchání zvláště závažného trestného činu, který pachatel spáchal pro svůj majetkový prospěch nebo prospěch jiné osoby. Ukládá se vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. Uložení trestu propadnutí majetku postihuje celý majetek odsouzeného nebo tu část, kterou určí soud. Trest se nevztahuje k věcem, které jsou nezbytné k uspokojení životních potřeb odsouzeného. Nevztahuje se to ani na potřeby, které pachatel má určené ze zákona, jako je výchova nebo vyživovací povinnost.

Peněžitý trest může soud uložit, pokud se pachatel dopustí úmyslné trestné činnosti, při níž získal nebo se snažil získat majetkový prospěch pro sebe nebo jiné osoby. Soud také stanovuje, jak se peněžitý trest bude splácet.

Propadnutí věci soud ukládá v případě, kdy pachatel věc získal trestným činem nebo jako odměnu za jeho provedení. Trest propadnutí věci soud může uložit, jestliže věc je vlastnictvím pachatele. V případě, že je tento trest uložen, věc propadá státu.¹⁷

¹⁴ TREST DOMÁCIHO VĚZENÍ [online]. [cit. 2016-10-17]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni/>.

¹⁵ OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE [online]. [cit. 2016-10-17]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>.

¹⁶ TREST ZÁKAZU VSTUPU NA SPORTOVNÍ, KULTURNÍ A JINÉ SPOLEČENSKÉ AKCE [online]. [cit. 2016-10-17]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-zakazu-vstupu/>.

¹⁷ Trestní předpisy. Trestní zákoník, trestní řád k l. 6. 2015. Ostrava: Sagit, 2015, 28 - 30 s. ISBN 978-80-7488-111-4.

Zákaz činnosti se soudem ukládá na jeden až deset let, pokud se pachatel dopustí trestného činu, který souvisí s touto činností. Zákaz činnosti spočívá v tom, že odsouzený nemůže po určitou dobu vykonávat tuto činnost.

Zákaz pobytu se ukládá soudem na jeden až deset let za spáchání úmyslného trestného činu, pokud to vyžaduje vedení dosavadního způsobu života a místo spáchaného trestu pro další ochranu například rodiny, veřejného pořádku.

Ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání soud ukládá v případě, že se pachatel odsuzuje za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, a to maximálně na 2 roky. Ztráta čestných titulů a vyznamenání spočívá v tom, že odsouzený ztrácí všechny vyznamenání nebo tituly, které mu byly uděleny podle vnitrostátních právních předpisů.

Ztrátu vojenské hodnosti soud uloží v případě, že se pachatel odsuzuje za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, a to nejméně na 2 roky. Vedle tohoto trestu může soud uložit ještě jiný trest a to v případě, že to vyžaduje povaha spáchaného trestného činu a vyžaduje to kázeň a pořádek v ozbrojených silách. Odsouzený je degradován na hodnost vojína.

Vyhoštění se ukládá pachateli trestného činu, který není občanem České republiky. Trest vyhoštění se ukládá samostatně nebo jako vedlejší trest. Ukládá se, pokud to vyžaduje bezpečnost lidí, majetku nebo obecný zájem.¹⁸

2.3 Alternativní opatření

Na základě různých kritérií lze systém alternativních opatření vnitřně strukturovat. Nejobvyklejší a nejpodstatnější struktura alternativních opatření závisí na tom, v jaké fázi je trestní řízení a jak ho lze aplikovat do jednotlivých druhů alternativního opatření. S tím také souvisí, kde je obsažena úprava alternativního opatření, jestli je v trestním právu hmotném nebo zda je v trestním právu procesím. Tyto kritéria se rozlišují:

- *„Hmotně právní alternativní opatření, a v jejich rámci:*
 - a) *Alternativní tresty.*
 - b) *Alternativy k potrestání.*

¹⁸ Trestní předpisy. Trestní zákoník, trestní řád k l. 6. 2015. Ostrava: Sagit, 2015, 30 - 31 s. ISBN 978-80-7488-111-4.

- *Procesní alternativní opatření, tj. tzv. odklony v trestním řízení.* “¹⁹

Za základní typ alternativního opatření lze v jistém smyslu považovat alternativní tresty. Východiskem pro toto opatření je spáchání trestného činu, jehož pachatel by měl být odsouzený. Pokud je tedy pachatel vinný a soud mu uloží nepodmíněný trest odnětí svobody, pak nastupuje další varianta trestu, a tím jsou alternativní tresty, které lze vymezit tak, že to jsou všechny tresty, které nejsou spojené s odnětím svobody.

Při takovém vymezení alternativních trestů by do této skupiny spadaly všechny uvedené tresty u § 52, kromě nepodmíněného trestu odnětí svobody. Za alternativní trest by se dokonce mohlo označit i ztráta čestných titulů a vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti. Tyto tresty lze totiž uložit pouze jako nepodmíněný trest odnětí svobody, přestože nemá za důsledek omezení osobní svobody pachatele.

Hlavním účelem v užším pojetí alternativních trestů je náhrada za nepodmíněný trest odnětí svobody. V rámci českého trestního práva do kategorie alternativních trestů spadají tresty: domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem.

Na rozdíl od jiných trestů jsou výše uvedené tresty charakteristické pro svou neslučitelnost s nepodmíněným trestem odnětí svobody. Není možno uložit vedle nepodmíněného odnětí svobody ještě alternativní trest, což podtrhuje jeho alternativní povahu.

Specifikem alternativního potrestání je to, že soud uzná pachatele vinným, ale neuloží mu žádný trest. Jedná se tedy o mezistupeň alternativního trestu a alternativou procesní. Proběhne celé trestní řízení, je ukončeno rozhodnutím o vině spáchaného trestného činu, ale není za to trestněprávní reakce v podobě uložení trestu. V Česku rozhodnutí o neuložení trestu má povahu definitivní nebo mezitímní. Zde se setkáváme s oběma variantami. Je to upuštění od potrestání, nebo podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.²⁰

¹⁹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, 30 s. ISBN 978-80-87576-93-9.

²⁰ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, 30 - 32 s. ISBN 978-80-87576-93-9.

2.4 Psychické a sociální důsledky

Ze zákona vyplývá, že je výkon vazby vykonáván dvěma formami. Jedná se o tradiční výkon vazby označován jako pevná vazba, nebo vazba se zmírněným režimem, nazývaná volná vazba. Pevná vazba je zabezpečovací opatření, kdy je obviněný na cele s možností vycházky jednou denně po dobu jedné hodiny. Volná vazba umožňuje volný pohyb v rámci oddělení. Pevná vazba z psychologického hlediska představuje mnohdy extrémní zátěžovou situaci. Tyto situace bude jinak prožívat prvoobviněný a jinak recidivista. Jedinec s labilní psychikou a adaptačními problémy bude vazební situaci vnímat jako neúnosnou.

Výkon vazby je pro obviněného výraznou psychickou zátěží a reakce závisí na osobnosti obviněného a jeho psychické vybavenosti zvládat zátěžové situace, na podmínkách výkonu vazby v jakých se aktuálně nachází, na předchozích zkušenostech, na sociální situaci, která byla před nástupem do vazby, na aktuální sociální situaci, jako je například vzdálenost od místa bydliště, na aktuálním celkovém zdravotním stavu a na životních návycích, pokud obviněný bral třeba drogy.

Přes odlišnost v prožívání zátěžových situací je zde skutečnost, která postihuje všechny obviněné a to bez rozdílu. Jedná se o frustraci potřeb, kterou ovlivňuje chování obviněného. To mobilizuje obranné psychické mechanismy, které mohou ovlivnit průběh vyšetřování. Existují dva způsoby, jak poznat, že se jedná o frustraci potřeb v zátěžových situacích. Reakce na zátěžovou situaci může obviněný dát najevo buď agresí, nebo únikem. V případě agrese se setkáváme s rozdělením na:

- Agresi orientovanou do okolí – může být proti vězeňskému personálu, proti dalším obviněným nebo ničení zařízení v cele.
- Agresi zaměřenou vůči sobě – sebeobviňování, sebepoškozování, hladovka nebo pokusem o sebevraždu.

Jedná-li se o únik pak je rozdělení na:

- Přímý fyzický únik – pokus o útěk nebo přiznání se i k tomu co nespáchal.
- Nepřímý fyzický únik – sebeizolace, únik do fantazie, do somatických, ale i psychických nemocí.²¹

²¹ ŠTĚRBA, V. *Penologie*. 1. vyd. Praha: Armex, 2007, 60 – 61 s. ISBN 978-80-86795-48-5.

2.5 Negativní důsledky pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody

Ve věznicích se objevují i jevy, které jsou v rozporu se snahou o zlepšení chování a změně postojů odsouzených. Pobyt odsouzených s sebou nese i negativní rizika. Řadí se sem nebezpečí demoralizace vězňů, posiluje otrlost, lhostejnost a podlézavost, zpřetrhají se sociální vztahy a rozbije se rodina, sociální stigmatizace, což je překážka pro resocializaci, narušení volných vlastností vězňů (samostatnost, schopnosti, dovednosti), garance komplexů méněcennosti, zadluženost, zkušenosti s homosexuálním stykem.

Mnozí odborníci považují podmínky výkonu trestu odnětí svobody za desocializační. Ztráta základních sociálních vazeb na rodinu často vede k hledání zázemí v homogenních partách. Tím vzniká fixace na „vězeňské známosti“. Návyky na vězeňské podmínky vedou k nezaměstnanosti a neschopnosti najít si a udržet zaměstnání. Délka pobytu nepříznivě působí na ztrátu rodinného prostředí.²²

Zdroje informací o odsouzených jsou stále velmi podobné, jako byli dřív. Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených zjednodušila získávání informací. Částečně jsou automatizované, a tím jsou získané informace přesně kategorizovány. Odsouzené posuzuje tým odborníků.

Ve věznici se psycholog, sociální pracovník a speciální pedagog zabývají dynamickými faktory. Řadíme sem bydlení, zaměstnání, finance, závislosti, rodinné a sociální kontakty, vzdělání a výchova, osobnost a chování.²³

²² ŠTĚRBA, V. *Penologie*. 1. vyd. Praha: Armex, 2007, 111 - 112 s. ISBN 978-80-86795-48-5.

²³ SARPO [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/sarpo.pdf

3 Sociální práce

3.1 Sociální práce

Sociální práce je společenskovední disciplína, která se věnuje praktické činnosti a do jejich cílů patří odhalování, zmírňování, řešení a odstraňování sociálních problémů. Sociální práce se v podstatě opírá o rámec společenské solidarity a o ideální naplňování lidského potencionálu. Sociální pracovníci ve své profesi pomáhají všem subjektům, kteří potřebují pomoci jak dosažení, tak k návratu k sociálnímu uplatnění. Také pomáhají utvářet podmínky, které by sociální uplatnění zvýšilo. Hlavním přístupem sociální práce je poskytování sociální pomoci.²⁴

Sociální práce je součástí resocializačního procesu v péči o společensky nepřizpůsobivé občany. Resocializační proces začíná v nápravném nebo zdravotním zařízení a pokračuje až do propuštění. Cílem celého procesu je začlenění osob zpět do společnosti a dosažení změn v chování, ve zvýšení odpovědnosti za své rozhodování, jednání a změně postojů.²⁵

Cílem sociální práce jako společenskovední disciplíny je odhalování vysvětlování, zmírňování a řešení sociálního problému. Opírá se o rámec společenské solidarity a naplňování individuálního lidského potencionálu. Pomoc je určena jedincům, rodinám, skupinám a komunitám, kteří potřebují pomoc k dosažení způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji potřebují získat zpět. Sociální pracovníci pomáhají vytvářet a uplatňovat příznivé společenské podmínky.²⁶

V současné době se zvyšuje počet sociálních pracovníků pečujících o jedince, kteří mají konflikt se zákonem a s tím spojené problémy s resocializací. Narůstají počty kurátorů pro mládež, sociálních pracovníků v terénu, ale také se rozrůstají sociální instituce zaměřené na pomoc odsouzených nebo propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, z výkonu ochranné výchovy nebo z ochranného léčení při resocializaci do společnosti.

Další pole působnosti sociální práce vytváří fungování Probační a mediační služby.²⁷

²⁴ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 213 s. ISBN 80-7178-549-0.

²⁵ MÜHLPACHR, P., *Sociální práce*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 45 s. ISBN 80-210-3323-1.

²⁶ KAHOUN, V., KOLEKTIV. *Vybrané kapitoly k sociální práci, sociální práce II.*, Praha: Triton, 2007, 18 s., ISBN 978-80-7387-064-5.

²⁷ ČERNÍKOVÁ, V., KOLEKTIV. *Sociální ochrana terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 18 – 19 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

3.2 Úkoly sociální ochrany

Úkolem sociální ochrany je pojednávat v širším sociálním kontextu o vývoji a problematice trestu, trestání a jejich účincích. Pojednává o trestněprávních vztazích a sociálněpsychologických zákonitostech, které vznikají porušením trestněprávních norem.

Věnuje se výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a pojednává o účincích všech druhů trestů, jak působí na lidskou psychiku. Pozornost je také věnována alternativním trestům.

Z hlediska diferenciovaného způsobu zacházení s pachateli je pojednáváno s různými reakcemi společnosti na trestnou činnost pachatelů. Vyplývá to z poznání osobnosti pachatele. Na základě individualizovaného přístupu směřuje přes změnu chování k jeho resocializaci do společnosti.

Soubory různých záměrně aplikovaných postupů - výchovné, léčebné, terapeutické a sociální východiska představují zacházení s pachatelem a naplňují se tak cíle, které vedou k resocializaci. Důležité je s pachatelem nepřetržitě pracovat od momentu konfliktu až po znovuzачlenění zpět do společnosti. Na resocializaci pachatele do společnosti se podílejí státní i nestátní instituce.

Sociální ochrana se zabývá zacházením pachatele od začátku konfliktu až po resocializaci, kde se jedná o proces záměrné nápravy chování pachatele. To je předpokladem jeho resocializaci. Tímto procesem se zabývá spousta různých vědních disciplín.²⁸

3.3 Práva a povinnosti ve věznici

Pracovníci ve věznici se řídí povinnostmi a oprávněním, které jsou vymezena v zákoně č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a Justiční strážci ČR, své významné místo zde má také zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Nejvýznamnější práva a povinnosti pracovníků ve věznici jsou ve stručnosti následovně:

²⁸ ČERNÍKOVÁ, V., KOLEKTIV. *Sociální ochrana terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 9 - 10 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

Pracovníci ve věznici mají právo na požadování vysvětlení, osobní prohlídku a jiné podobné úkony, použití donucovacích prostředků, použití střelné zbraně, odnětí věcí, zjišťování totožnosti vstupujících osob do objektu, prohlížení dopravních prostředků, požádání o pomoc další osoby při plnění služebních úkolů.²⁹

Povinností pracovníků je plnění služebních povinností a úkolů, jednat s osobami vážně a rozhodně, respektovat práva vězněných osob, zabránit krutému, nedůstojnému a ponižujícímu zacházení s vězněnými osobami, působit k naplňování účelu výkonu trestu odnětí svobody a výkonu vazby, zabránit vzniku bezdůvodné újmy, zabránit kázeňskému přestupku nebo spáchání trestného činu, zachovat mlčenlivost o skutečnosti, které vyplývají ze služebních úkolů nebo v souvislosti s nimi.

Práva a povinnosti vězněných osob jsou vymezeny právními předpisy podle toho, zda se nachází ve výkonu vazby nebo ve výkonu odnětí svobody. Byly vytvořeny tak, aby měli co nejlepší podmínky pro resocializaci vězněných osob. Nutno podotknout, že vězeňské prostředí klade specifické požadavky na vězněné osoby. Základním právem vězněných osob je zajištění rovnosti práv, poskytování zdravotní péče, přiměřené sociální podmínky, korespondence, využití telefonu, návštěvy, uspokojování kulturních potřeb, přijetí balíčku, nákup věcí osobní potřeby. Povinností vězněných osob je dodržování pořádku a kázně, plnit pokyny a příkazy, pracovat, pokud je práce přidělena, plnit úkoly vyplývající z programu zacházení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi a nepoškodovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání, dodržovat ustanovení vnitřního řádu věznice, podrobit se osobní prohlídce, umožnit kontrolu osobních věcí, podrobit se lékařské prohlídce, dodržovat hygienu.³⁰

3.4 Úkoly sociálního pracovníka

Základním úkolem sociálního pracovníka je samostatná sociální práce, zaměřená na plynulý přechod odsouzeného zpět do řádného života mimo věznici. Sociální pracovník je odborným poradcem ředitele věznice, ale je podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu. Zaměřuje se na sociálně právní aspekty výkonu trestu a přechod odsouzeného do řádného života.

²⁹ KAHOUN, V., KOLEKTIV. *Vybrané kapitoly k sociální práci, sociální práce II.*, Praha: Triton, 2007, 220 - 221 s., ISBN 978-80-7387-064-5.

³⁰ KAHOUN, V., KOLEKTIV. *Vybrané kapitoly k sociální práci, sociální práce II.*, Praha: Triton, 2007, 221 - 222 s., ISBN 978-80-7387-064-5.

Sociální pracovník při práci s odsouzenými plní zejména tyto úkoly:

- Podílí se na koncepci zacházení s odsouzenými, programech zacházení a zpracování vnitřního rozlišení odsouzených.³¹
- Společně s ostatními odbornými zaměstnanci zpracovává konkrétní programy zacházení, podle potřeby spolupracuje s příslušnými orgány sociálního zabezpečení, navrhuje změny a podílí se na vyhodnocení účinnosti programech zacházení.
- Poskytuje sociálně právní poradenství, realizuje výchovnou a poradenskou činnost.
- Udržuje přímé kontakty s orgány státní správy, církvemi, charitativními a zájmovými občanskými sdruženími, podle potřeby v místě trvalého bydliště odsouzeného, ale především v místě věznice.
- Podílí se na řešení sociálních problémů, navazuje kontakty s blízkými osobami odsouzených, pokud se jedná o mladistvého, vyžaduje si i speciálního pedagoga, účastní se na výběru odsouzených k zařazení do zaměstnání, vzdělávání a rekvalifikace.
- Účastní se poradny drogové prevence, zabývá se stanovisky přeřazení odsouzeného podle jeho chování a jednání, navrhuje umístění do krizového, výstupního, specializovaného oddělení, do bezdrogové zóny nebo do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením.
- Zkoumá příčiny vzniku mimořádných událostí k vězněným osobám, navrhuje ze sociálního hlediska příslušná opatření.
- Účastní se na rozhodování o přerušení výkonu trestu, povolení volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice, účasti na akcích mimo věznici, návštěv bez zrakové a sluchové kontroly nebo na přeřazování do jiného typu věznice.
- Zpracovává konkrétní programy zacházení a jejich vyhodnocování, navrhuje změny v programech zacházení.
- Účastní se zpracování průběžného hodnocení a hodnocení, které věznice posílá příslušnému orgánu.

³¹ HENDRYCH, I. *Vybrané kapitoly z penologie*. 1.vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010, 65 – 66 s. ISBN 978-80-7248-574-1.

- V souladu s příslušnými předpisy podává návrh na výši sociální pomoci při výstupu z výkonu.
- V rámci komplexní zprávy vypracovává sociální posouzení, sociální diagnózu a individuální socioterapeutický plán.³²
- Sociální pracovník vede sám alespoň jednu průběžnou aktivitu v programech zacházení, převážně ve skupinovém sociálním poradenství, zájmových aktivitách, sleduje účast odsouzených a jejich změny chování.
- Práce sociálního pracovníka má v rámci individuálního a skupinového zacházení s odsouzenými charakter sociální terapie, která směřuje k sociální rehabilitaci.³³

³² HENDRYCH, I. *Vybrané kapitoly z penologie*. 1.vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010, 65 – 66 s. ISBN 978-80-7248-574-1.

³³ HENDRYCH, I. *Vybrané kapitoly z penologie*. 1.vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010, 65 – 66 s. ISBN 978-80-7248-574-1.

4 Resocializace v průběhu výkonu trestu

4.1 Pojem socializace a resocializace

Resocializace je návrat do společensky uznávaných norem chování u lidí, kteří se od této normy odchýlili. Při resocializaci se člověk neobejde bez určitých změn postojů a změn hodnotové orientace. Úspěšný výsledek v resocializačních programech je závislý na jejich přiměřenosti a toleranci klienta. Do těchto programů klienti vstupují jen ve výjimečných případech dobrovolně. Podstatnou věcí v programu je, aby dokázaly klienta motivovat ke změně svého dosavadního života, který žil ve společensky neuznávaných normách. Změny, které jsou dosaženy v resocializačním programu, mohou být změny trvalé jen v případě, že je program ukončován vhodným typem postpenitenciární péče.³⁴

Hlavním tématem této práce je zjistit možnosti resocializace osob ve výkonu trestu, proto je důležité si v tomto směru vysvětlit, co je to socializace a resocializace.

V průběhu jedinceva života je socializace celoživotním biologickým, psychickým a sociálním zráním. Sociální zrání je přebírání určitých rolí, norem a hodnot odpovídající věku a pohlaví jedince. Do každého života zasahují určité události, ať jsou to události jedinečné (smrt, nemoc) nebo celospolečenské (války, krize).

V přirozeném vývoji jedince mezi ně patří takové, které se týkají většiny populace ve společnosti. Jsou to zlomové okamžiky v životě, jako je narození dítěte, přechod do školy, do zaměstnání nebo odchod do penze. Jsou to každodenní situace, které určitým způsobem mění jedinci život. V případě, že by socializace byla neúspěšná, nastává problém jak pro jedince, tak pro společnost.³⁵

Resocializací se podle Sochůrka rozumí složitý proces nápravy a změny neuspokojivé socializace. Často to také bývá označováno jako korektivní socializace nebo penitenciární resocializace. Tyto pojmy se používají z důvodu, aby se odlišily od resocializace jedinců, kteří sice mají problém se socializací, ale ta není tak nedostatečná, aby jedinec páchal trestnou činnost.

³⁴ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 183 s. ISBN 80-7178-549-0.

³⁵ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. 1. vyd. Praha: KUFR, 2011, 8 - 9 s. ISBN 978-80-7338-115-8.

Resocializace je proces, který předpokládá, že u jedince došlo k socializaci a je v kontaktu se sociálními normami a hodnotami. Tyto normy však nejsou vždy ve shodě, jakou zastává společnost.

Definice resocializace také může být jako výchovné působení na pachatele trestného činu a jeho znovu začlenění do řádného života. Jiným způsobem, jak lze vysvětlit resocializace, je další socializace jedince, který již podobným procesem prošel. Průběh resocializace záleží na adaptaci dané osoby a na míře odlišnosti nového sociálního prostředí.

Z teoretického hlediska jsou definice socializace a resocializace důležité. Proto je dobré si je připomenout. V předlistopadovém režimu byla resocializace jádrem pro převýchovu odsouzeného. Přesto se tento pojem stále užívá, i když je v jistém ohledu již zastaralý a není příliš aktuální.³⁶

4.2 Vnitřní řád věznice

Pokud je odsouzený eskortován k soudnímu jednání nebo do zdravotnického zařízení vybaví se pro tyto účely pouze osobními věcmi, kterými se rozumí například věci osobní hygieny, přiměřené množství potravin, léky nebo soukromou korespondencí, korespondencí a dokumentací potřebnou pro soudní řízení.

Jedná-li se o přemístění do jiné věznice nebo zdravotnického zařízení Vězeňské služby České republiky, je odsouzený vybaven všemi věcmi uvedenými v prvním odstavci, které jsou uloženy do zapečetěných eskortních vaků. Kromě již uvedených věcí se přidává ještě osobní prádlo. Jestliže je odsouzený přemístěn do jiné věznice, předvede se k lékařské prohlídce a pak do výstrojního skladu. Odsouzený nechává přidělenou skříňku prázdnou, vyčištěnou a bez uzamčení.³⁷

Poskytnuté oděvy se evidují. V případě ztráty nebo poškození oděvu je odsouzenému umožněna výměna, ale je mu předepsaná k úhradě. Podle pokynů občanských zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby nosí odsouzený výstrojní oděv. Úprava

³⁶ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. 1. vyd. Praha: KUFR, 2011, 8 - 9 s. ISBN 978-80-7338-115-8.

³⁷ Vnitřní řád věznice Plzeň pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznice s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

výstrojního oděvu je nepřipustná, je možná jen v případě drobných oprav, například úprava knoflíků.

Pokud je odsouzený zařazený do pracovního procesu, poskytuje věznice pracovní oděv, v případě vyřazení z pracoviště musí ihned oděv vrátit. Vlastní sportovní oděv může odsouzený nosit jen při programech zacházení a s tím spojené aktivity. V ložnici a na cele se může odsouzený pohybovat bez horní části vězeňského oděvu. Jinak musí být vždy řádně upraven.

Když má odsouzený vlastní prádlo nebo obuv, jejich výměna se řeší pomocí pošty nebo při návštěvách, ale musí to být předem schválené. Žádá-li odsouzený o odeslání balíčku s vlastním oblečením, je balíček zabalen za přítomnosti zaměstnance věznice. Náklady za odeslání balíčku si hradí odsouzený.

Ze zdravotních důvodů může ošetřující lékař povolit na nezbytně nutnou dobu úlevu od nošení výstrojního oděvu. Rozhodnutí lékaře platí i v případě eskorty odsouzeného do jiné věznice.

Po absolvování nástupního oddělení je odsouzený ubytován do jednotlivých oddílů na základě rozhodnutí komise. Vychovatel rozhoduje o ubytování odsouzeného do jednotlivých ložnic. Ubytovací cely jsou vybaveny stoly, židlemi a věšáky nebo jiným vhodným nábytkem dle počtu ubytovaných s přihlédnutím k prostorovým možnostem.

Každé lůžko je označené jmenovkou odsouzeného a ten za to zodpovídá. Od budíčku až do večerky musí mít odsouzený své lůžko ustlané podle stanoveného vzoru. V případě osobního volna může odsouzený na ustlaném lůžku ležet. O výjimkách, které jsou v jiné době, rozhoduje ošetřující lékař. Ve chvíli, kdy je vyhlášena večerka, musí odsouzený dodržovat noční klid a své radiopřijímače a povolenou elektroniku musí omezit, aby nerušil ostatní vězně.

Odsouzenému se poskytuje uzamykatelná skříňka na osobní věci. Od chvíle převzetí skříňky je za ní zodpovědný. Zjistí-li odsouzený na skříňce závadu, musí jí ihned nahlásit příslušnému zaměstnanci. Odsouzený je povinen na vyžádání zaměstnance věznice skříňku otevřít a podrobit se kontrole. Nesouhlasí-li odsouzený s kontrolou, má zaměstnanec právo skříňku otevřít sám bez nároku na náhradu škody za zámek.³⁸

³⁸ Vnitřní řád věznice Plzeň pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznice s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Příslušný vychovatel může odsouzenému povolit uzamčení ložnice, jen po dobu nepřítomnosti na ložnici. Odsouzený nesmí poškozovat vybavení využívaných prostorů bez souhlasu vychovatele a nesmí navštěvovat ložnice ostatních odsouzených. Odsouzený zodpovídá za stav veškerých přidělených věcí.

Potravinu a ostatní věci nesmí ukládat za okno ani pod postel. Na základě rozpisu odsouzený provádí úklid ve společenských a dalších prostorech.

Strava je odsouzenému vydávána do stanoveného jídelního nádobí podle normy a peněžitého limitu na osobu za den. Odsouzený je při odběru stravy povinen bez vyzvání předložit stravovací průkaz. Strava se odebírá osobně na vyhrazeném místě s výjimkou určitých oddělení.

Výhrady a připomínky ke stravě může odsouzený uplatnit u zaměstnanců kuchyně nebo prostřednictvím dozorce hned po vyzvednutí jídla. Další připomínky může odsouzený podat písemně.

Ve věznici korespondenci kontrolují pověřené osoby, kterými jsou vychovatelé, speciální pedagogové a vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu. Pokud korespondence obsahuje něco nepovoleného, není odsouzenému předána a je na jeho náklady odeslána zpět odesílateli nebo uložena do úschovny. Korespondencí se nesmí posílat peníze. Prostřednictvím vychovatele se korespondence přijímá i odesílá. Poštovní schránky vybírají vychovatelé z oddělení výkonu kázeňského trestu a v případě, že je odsouzený přemístěn do jiné věznice, jeho uložená korespondence se tam neprodleně posílá. Korespondence musí obsahovat v levém horním rohu na přední stránce adresu odesílatele, jméno a příjmení odsouzeného a adresu věznice. Bez těchto náležitostí není možno korespondenci odeslat. Odsouzený dostane potvrzený dodací lístek.³⁹

K realizaci hovorů se v případě kontaktu s blízkou osobou využívá kartový telefonní automat, který je vybavený digitálním záznamovým zařízením. Možnosti využití telefonu rozhodne na základě žádosti vychovatel oddělení výkonu vazby a trestu. K použití telefonu při komunikaci s obhájcem nebo advokátem se užívá telefonní automat bez digitálního záznamového zařízení. O kontaktu rozhoduje na žádost odsouzeného ředitel věznice. Telefonní kartu si odsouzený může zakoupit ve vězeňské prodejně, přijmout ji v korespondenci nebo při návštěvě.

³⁹ Vnitřní řád věznice Plzeň pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznice s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

V případě zájmu o plánovanou návštěvu musí odsouzený podat žádost zpravidla 14 dní před realizací. Ta musí obsahovat datum návštěvy, jména, příjmení, adresu osob a to i u nezletilých dětí. Odsouzený se během návštěvy musí chovat slušně a ohleduplně k ostatním.

Minimální sortiment pro nákup potravin a osobních věcí ve vězeňské prodejně je pečivo, trvanlivé pečivo, cukrovinky, trvanlivé salámy a uzeniny, paštiky, konzervy, pochutiny, ovesné vločky, rýže, těstoviny, mléčné výrobky, instantní potraviny, nápoje, vitamíny, sezónní zelenina a ovoce, toaletní papír, hygienické potřeby, tabákové výrobky, prostředky ke korespondenci, jídelní potřeby, spodní prádlo a společenské hry a tiskoviny.

Na základě objednávky odsouzeného lze nakoupit i věci mimo vězeňskou prodejnu, jedná-li se o spotřební elektroniku včetně náhradních zdrojů. Existuje finanční limit od 400 do 800 korun.

Místo nákupu může ředitel rozhodnout o upřednostnění úhrady nákupů na nezbytné léčivé prostředky, na potraviny pro lékařské účely, na zdravotnické prostředky nebo na uhrazení zdravotních výkonů, které nejsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění.

Ve věznici se veškeré platby provádějí bezhotovostně. Odsouzenému není povoleno mít u sebe finanční hotovost a toto porušení lze posoudit jako porušení zákona o výkonu trestu odnětí svobody a vnitřního řádu. O peníze odsouzeného se stará oddělení účtů. Zaslát peníze odsouzenému lze přes poštovní poukázku nebo převodem peněz na účet.

Chce-li odsouzený čerpat z uložených peněz, provádí se to na základě žádanky, doporučené vedoucím oddělení výkonu vazby a trestu a schvaluje to vedoucí ekonomického oddělení.

Pokud odsouzený pracuje, odvede věznice dle platných zákonů pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, veřejné zdravotní pojištění a zálohu na daň z příjmů fyzických osob.⁴⁰

Odsouzený má možnost se podílet na řešení otázek souvisejících s životem ve věznici vlastními podněty nebo účastí na společných setkáních. Realizaci lze zajistit i přes programy zacházení nebo během denního chodu prostřednictvím oddílové služby, kde

⁴⁰ Vnitřní řád věznice Plzeň pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznice s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

může být odsouzený pověřen činnostmi souvisejícími s organizací života ve věznici. Lektor zajišťuje zpravidla konkrétní aktivity po odborné stránce. Na pracovišti může být odsouzený pověřen vedoucím pracovní skupiny, který má na starost vedení a organizování svěřené pracovní skupiny. Oddílová služba a činnost lektora je součástí programu zacházení, ze kterého se pravidelně dělá vyhodnocení. Činnosti odsouzeného jsou ve věznici organizované.⁴¹

4.3 Neziskové organizace

Rubikon Centrum. Jeho cílem je zajistit začlenění lidí s trestnou minulostí zpět do společnosti. Projekty pomáhají v rozvíjení schopností pro uplatnění na trhu práce a dosažení sociální a pracovní integrace. To vše napomáhá k začleňování rizikových skupin do společnosti, ke snížení recidivy a řešení jejich finančních problémů.

Rubikon Centrum se zabývá lidmi, které spojuje konflikt, izolace a snížená schopnost řešit problémové situace. Mimo osoby s trestnou minulostí se zaměřují i na osoby ze sociálně vyloučených lokalit a mladistvé. Služby, které Rubikon Centrum nabízí, jsou zaměřené na klienty, kteří potřebují pomoc zlepšit sociální a ekonomickou stabilitu. Služby, které poskytují, jsou programy pro zvýšení zaměstnanosti, k řešení zadluženosti a programy k zvýšení efektivity alternativních trestů.⁴²

Centrum podpory podnikání Praha má za sebou několik projektů, které pomáhají sociálně vyloučeným nebo diskriminovaným osobám v návratu zpět na trh práce. Centrum podpory a podnikání se realizuje v oblasti resocializace odsouzených zpět na pracovní trh a další oblast, ve které se realizuje, je možnost rovných pracovních příležitostí.⁴³

⁴¹ Vnitřní řád věznice Plzeň pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznice s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

⁴² RUBIKON CENTRUM [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme.php>.

⁴³ CENTRIM PODPORY PODNIKÁNÍ PRAHA [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://www.cppp.cz/o-nas/>.

Občanské sdružení Za branou poskytuje pomoc osobám ve vězení a po výkonu trestu. Pomáhá i rodinám odsouzených a blízkým za účelem úspěšné resocializace osoby, která se vrací z výkonu trestu do běžného života. Za branou se klade důraz v postpenitenciární péči na vztahy odsouzeného pachatele s rodinou a blízkými lidmi.⁴⁴

Centrum sociálních služeb Praha zajišťuje resocializační a reintegrační programy v oblasti postpenitenciární péče, alternativních trestů, specifické sociální služby v trestním řízení v oblasti restorativní justice. Nabízí služby osobám, které mají zkušenost s trestnou minulostí. Společně hledají možnosti, jak dále žít bez porušování pravidel, norem a zákonů. Odborné poradenství nabízí řešení problémů související s pácháním trestné činnosti, nebo pomáhá řešit právní otázky v sociální oblasti. Poskytované programy se zaměřují na zpracování rizik a individuálních potřeb klienta.⁴⁵

Člověk v tísni realizuje projekt na Cestě. Ten je zaměřen na lidi, kteří se dopustili protiprávního jednání či porušili společenské normy. K minimalizaci nejvýznamnějších rizik při recidivě a posílení společenského začlenění pomáhají programy sociálního výcviku pro dospělé i mladistvé, psychosociální podpora a program předcházení předluženosti a nezaměstnanosti. Recidiva se většinou objeví u lidí, kteří nemají pozitivní pracovní návyky, nemají kde bydlet, nemají žádné sociální zázemí nebo se dopustili prvního trestu již jako mladiství.

Je nutné dbát na prevenci kriminality formou dlouhodobé spolupráce s osobami, které ještě nespáchali trestný čin, ale jejich chování je rizikové.

Projekt umožňuje osobám úspěšný výkon alternativního trestu nebo výchovného opatření pro pachatele. Zvyšuje sociálněprávní, komunikační kompetence, soběstačnost, sebezpoznání, motivaci ke změně postojů. Reflektuje se trestný čin a usiluje se o jeho nápravu. Posiluje se postoj ve společenském prostředí. Řeší se zde otázky zadluženosti, trhu práce a pomoci při jejich řešení.⁴⁶

⁴⁴ ZA BRANOU [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/o-nas/>.

⁴⁵ RESOCIALIZAČNÍ A REINTEGRAČNÍ PROGRAMY [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://www.csspraha.cz/24827-resocializacni-a-reintegracni-programy>.

⁴⁶ PROJEKT NA CESTĚ [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/cs/socialni-prace/highlight/51>

5 Programy zacházení

5.1 Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených (SARPO)

SARPO je nástroj, který hodnotí rizika a kriminogenní potřeby odsouzených. Nástroj SARPO určuje pravděpodobnost znovu selhání odsouzeného. Jedná se o výpočet statického a dynamického rizika z odhadu způsobené újmy a specifikace potenciální oběti, vyhodnocení motivace a sebehodnocení.

SARPO pracuje na poznatcích empirických z mezinárodních studií, přesně definovaných zdrojů, výpočetních vzorců, které jsou ověřené analýzou dat a potřeb každodenních penitenciárních praxí.⁴⁷

Vzhledem k vývoji hodnocení se používají generační předěly. V první generaci hodnocení byl základem nestrukturovaný profesionální úsudek hodnotitele. Druhá generace hodnotí přesná neměnná fakta. Ty už sice vykazují prediktivní přesnost, ale méně pracují s potřebami odsouzeného. Třetí generace se zaměřuje na změny v oblasti potřeb a snižování rizik recidivy. Čtvrtá generace hodnocení se využívá v současnosti. Vyhodnocuje další faktory potřebné pro vedení případu. Zahrnuje do sebe plán, který vyhodnocuje rizika a potřeby.

Správné zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu je základ pro přechod do života po propuštění osoby. Kvalitní informace zajišťují flexibilní hodnocení nebezpečnosti odsouzeného a ukazují na možnosti jeho selhání. Existují dvě rizika, riziko újmy a riziko recidivy. Definice rizika újmy je vážná újma, která ohrožuje život odsouzeného a jejíž náprava je obtížná nebo nemožná. Riziko recidivy je převážně vázáno na kriminální minulost. Jedná se o opětovné spáchání trestného činu někdy v budoucnu.⁴⁸

Motivace odsouzeného je důležitou součástí vyhodnocení. Jde o to, jak je schopen a ochoten se podílet na změně svého života. Všechny vyhodnocené potřeby a rizika jsou zpracovány do resocializačního plánu. Ten stanovuje další postup a prostředky k dalšímu zacházení s odsouzeným. Dále záleží i na míře intenzity nebezpečnosti, podle

⁴⁷ VĚZENSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>.

⁴⁸ PETRAS, M., BIEDERMANNOVÁ E., HŮRKA, J. *České vězeňství – Risk/Need Assessment – Nový metodologický nástroj*. Praha, 2006, 5, 11 – 12 s.

které se určuje potřeba spolupráce se speciálním odborníkem. Zacházení s odsouzeným se liší podle rizik.

Základní struktura nástroje SARPO tvoří pět částí. Každá část se zaměřuje na jinou oblast. Jedná se o samostatné oblasti jako je charakteristika trestné minulosti a její rysy, rozbor dat týkající se okolností, které vyplývají z trestné činnosti pachatele, soubor dynamických rizikových faktorů – rodina a sociální kontakty, bydlení, zaměstnání finance, závislosti, postoje, chování.

Další část se zabývá sebehodnotícími dotazníky, ty mají za cíl zpětnou vazbu. Poslední část obsahuje závěrečný výstup hodnocení potřeb a rizik.⁴⁹

5.2 Problematika programů zacházení

Programy zacházení jsou uvedeny § 41 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Podrobnosti jsou ve sbírce nařízení generálního ředitele vězeňské služby ČR, sbírce pokynů ředitele odboru a v metodických listech. Významná úloha programu zacházení je v zákoně České národní rady o Vězeňské a justiční stráží České republiky č. 555/1992. Zde je stanoveno vězeňské službě, jak působit na osoby, které jsou ve výkonu odnětí svobody, nebo na skupiny osob ve výkonu vazby s cílem obnovení řádného vedení života po propuštění.

V zákoně o výkonu trestu odnětí svobody je přesně stanoveno, jak jednat s odsouzenými. Pokud to umožní doba pobytu ve vězení, měly by se podporovat postoje a dovednosti odsouzených, které jim pak pomohou se začleněním zpátky do společnosti a vést soběstačný život. Při resocializaci odsouzených jsou zákonnou oporou programy zacházení. V praxi se jedná o sestavování jednotlivých programů s odsouzenými. Nelze totiž pominout fakt, že kromě vězňů odsouzených na doživotí se většina odsouzených vrátí zpět do společnosti.

V programech zacházení najdeme pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity. Program je vytvořen ve spolupráci s každým odsouzeným, který vykonává trest delší třech měsíců.⁵⁰

⁴⁹ PETRAS, M., BIEDERMANNOVÁ E., HŮRKA, J. *České vězeňství – Risk/Need Assessment – Nový metodologický nástroj*. Praha, 2006, 5, 11 – 12 s.

⁵⁰ BIEDERMANNOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. 1. vyd. Praha: KUFR, 2011, 14 - 15 s. ISBN 978-80-7338-115-8.

Odsouzený si zvolí z těch programů, které je věznice schopna zajistit, popřípadě program ve spolupráci s jinou organizací. Pokud si odsouzený nic nezvolí, účastní se programů zacházení, které stanovuje vnitřní řád věznic.

Při obvyklém výkonu trestu je kladen velký důraz na pracovní aktivity spolu se speciálně výchovnými, vzdělávacími a zájmovými aktivitami. Vybrané kategorie speciálních programů probíhají ve specializovaných odděleních.⁵¹

5.3 Programy zacházení a jejich cíle

V České republice jsou pravidla a zásady programů zacházení celostátně sjednocené. Programy zacházení obsahují cíle působení na odsouzeného, metody zacházení směřující k dosažení cíle a jeho způsob. Při zařazení do programu se přihlíží k délce trestu a osobnosti pachatele.

Součástí osobní karty odsouzeného je zpráva, podle které se vypracovává program zacházení.⁵²

Aktivity programu zacházení se rozdělují:

Pracovní aktivity mají za cíl vytvořit pracovní návyky u odsouzených, u kterých nejsou vytvořené a dále je uchovat u odsouzených, kteří před nástupem do výkonu trestu pracovali. Pokud je pracovní aktivita dobře řízená a organizovaná, rozvíjí pracovní návyky, a s tím i vlastnosti osobnosti. Uspořádaná práce vykonávaná v podmínkách mimovězeňského standardu vytváří v odsouzeném žádoucí vztah k práci, i jako prostředku uspokojování dalších potřeb.

Výkon práce ve vězení by měl být považován za pozitivní složku vězeňského systému, ale musí mít takovou úroveň, aby udržovala a zvyšovala schopnost vězně po propuštění z výkonu se o sebe postarat. Proto se ekonomická stránka věci stává důležitým přínosem pro zaměstnávání odsouzených. Odsouzený v tomto případě může rovnou z vězení hradit výživné, náhradu nákladů na výkon trestu a také vzniklé dluhy.

⁵¹ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. 1. vyd. Praha: KUFR, 2011, 14 - 15 s. ISBN 978-80-7338-115-8.

⁵² BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. 1. vyd. Praha: KUFR, 2011, 30 - 31 s. ISBN 978-80-7338-115-8.

Zaměstnávání vězněných osob se realizuje ve vnitřní režii a výrobní činnosti v dané věznici, v provozovnách Střediska hospodářské činnosti, u podnikatelských subjektů nebo vzděláváním denním studiem.

Práce ve vězení je významným prvkem výchovy i přes objevující se potíže a sociální problémy vyplývající z vysoké nezaměstnanosti.⁵³

Vzdělávací aktivity mají zásadní význam pro vězně v otázce jejich vzdělání a gramotnosti. Řada vězňů v minulosti neměla ani ukončené základní vzdělání, nebo byly absolventi praktických škol. Proto se ve vězení klade velký důraz na kurzy čtení a psaní, a také na kurzy k doplnění znalostí ze základní školy s možností získání vysvědčení o ukončení základní docházky. Časem se tato situace zlepšila. Ukázalo se, že nemá velký význam k nápravě ve výchově učit všeobecné předměty, ale že je vhodnější vzdělávat vězně v pracovních oborech s možností rekvalifikace. Rada Evropy klade zvláštní důraz na vzdělání především mladých vězňů a vězňů, kteří mají speciální potřeby.

Vzdělávání ve věznici zajišťují vzdělávací střediska. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR vydalo rozhodnutí o tom, že formální vzdělávací aktivity budou probíhat pod vedením Středního odborného učiliště Vězeňské služby ČR. Tento legislativní akt umožňuje vydat platná vysvědčení a výuční listy, stejně tak jako jiné školy. Z vysvědčení nesmí být patrné, že odsouzený dokončil studium ve výkonu trestu. Pokud studium odsouzený nedokončí během výkonu trestu, má právo studium dokončit po ukončení výkonu trestu v civilním sektoru na příslušné škole. Školská vzdělávací střediska zajišťují věznice v Opavě, Pardubicích, Plzni, Rýnovicích, Světlé nad Sázavou, Valdicích a Všehrdech.

Pod **speciálně výchovnými aktivitami** se nachází individuální a skupinová speciální pedagogika a psychologické působení na odsouzené. Zaměřují se na sociálně právní poradenství, terapeutické programy a trénink zvládání vlastní agresivity.

Ve všech odděleních věznic probíhají speciální výchovné aktivity, které se uskutečňují zejména ve specializovaných odděleních pro odsouzené s duševními poruchami a dalšími poruchami chování, osobnosti, problémové chování ovlivněno psychotropními látkami, nebo s mentálním handicapem. Posláním speciálně výchovného oddělení je

⁵³ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. 1. vyd. Praha: KUFR, 2011, 16 - 19. ISBN 978-80-7338-115-8.

omezit a snížit nebezpečnost recidivy u rizikových pachatelů. Tím se zvyšuje ochrana společnosti.

V různých typech věznic fungují specializovaná oddělení pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací, pro výkon trestu odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování, pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobené užíváním psychotropních látek.

Specializovaná oddělení se také zabývají výkonem ochranné léčby na oddělení výkonu trestu, ochranné léčby protialkoholní, a léčby patologického hráčství na specializovaném oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického nebo sexuologického ochranného léčení a také na oddělení pro výkon trestu pracovně nezařaditelných odsouzených.

Zájmové aktivity mají za úkol péči o fyzické i duševní zdraví odsouzených. Jedná se o kroužky sportovního, vzdělávacího a kulturního charakteru. U odsouzených, kteří jsou nezaměstnaní, nabývají na významu zájmové pracovní aktivity, které vykonávají ve volném čase.

Formy zájmových aktivit obsahují individuální a skupinové činnosti, které jsou organizované a vedené proškolenými zaměstnanci. Tyto aktivity u odsouzených rozvíjejí různé schopnosti, vědomosti, dovednosti, které jsou úspěšným předpokladem pro integraci.

Někteří odsouzení před nástupem do vězení trávili volný čas pasivně. Podle výzkumu to významně ovlivňuje kriminologický faktor. Realizace volnočasových aktivit ve vězení má naučit odsouzené trávit aktivně volný čas i po propuštění z výkonu trestu a pomáhá aktivně a smysluplně vyplnit čas odsouzených k rozvoji osobnosti, udržení fyzické a psychické kondice, ale také k vytvoření kulturních návyků a potřeb.

Je obtížně motivovat odsouzené k aktivnímu trávení volného času přímo ve výkonu, následně pak po propuštění, ale není to nemožné.

Oblast utváření vnějších vztahů je podstatná pro vytváření, udržování a posilování vazeb mezi odsouzeným a vnějším světem, pomáhá rozvíjet znalosti a dovednosti potřebné pro občanskou společnost.⁵⁴

⁵⁴ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. 1. vyd. Praha: KUFR, 2011, 26 - 28 s. ISBN 978-80-7338-115-8.

Patří sem způsob návštěv a styk odsouzeného s rodinou, který je časově omezený, nebo vedený přes komunikační prostředky, až po několika hodinovou návštěvu bez dozoru. Zpravidla se tak jedná šest měsíců před ukončením výkonu trestu na výstupním oddělení věznic, kde jsou odsouzení připravováni na život mimo věznici. Tento program je zaměřen na přípravu odsouzeného pro samostatný život a pomáhá řešit nejdůležitější problémy, které mohou po propuštění nastat.

Tyto aktivity jsou podstatné zejména u osob, které vykonávají střednědobý nebo dlouhodobý pobyt ve vězení.⁵⁵

⁵⁵ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. 1. vyd. Praha: KUFR, 2011, 28 s. ISBN 978-80-7338-115-8.

6 Věznice Plzeň – Bory

6.1 Historie věznice Plzeň

V roce 1870 se začíná psát historie plzeňské věznice. Tento rok se rozhodlo o vykoupení pozemků „Na Borách“. Na výstavbě se realizoval architekt a vrchní stavební rada Emanuel rytíř Trojan z Bylanova, vrchní inženýr a projektant Franz Maurus a vedoucí komise inženýr Johann Kaura. Věznice byla definitivně dostavěna v červnu 1878 a o měsíc později zprovozněna.

Paprskovité řešení, které má i plzeňská věznice, bylo zřejmě poprvé použito při výstavbě věznice v Ipswici v Anglii. Tento způsob byl zdokonalen v USA. Podoba plzeňské věznice vychází ze stavby věznic především v Anglii.

Prvním ředitelem plzeňské věznice byl Julius Schnabel. Ten 15. Července 1878 přijal první eskortu s 43 vězni, kteří přijeli vlakem ve zvláštním vagonu. Plzeňská věznice byla zajímavá pro mnoho významných osobností, které ji osobně navštívili.

Už koncem 19. století byla věznice známá pro odsuzování politických procesů. Bylo zde 33 z 68 odsouzených v politickém procesu. Svůj trest v plzeňské věznici vykonal i budoucí ministr financí Československé republiky Alois Rašina. V srpnu 1921 byl do plzeňské věznice převezen i pozdější Československý prezident Antonín Zápotecký.

Další ředitel plzeňské věznice František Kočí se zasloužil v období první republiky o významné změny ve výkonu trestu. Věznice si díky ředitelovi pronajala v roce 1924 od města statek v Liticích, který provozovala do roku 1929. V roce 1924 ve věznici proběhla elektrifikace, o 4 roky později měla věznice dokončené ústřední vytápění a byla postavena nová kotelna.

Dne 16. října 1938 došlo v plzeňské věznici k předání 220 sudetoněmeckých delikventů. V podstatě to byl začátek temného období druhé světové války. Toto období přineslo smrt i několika příslušníkům vězeňské stráže z řad věznice. Pamětní deska, která je umístěna před vchodem budovy, stále připomíná jejich jména.⁵⁶

Armáda Spojených států amerických osvobodila v květnu 1945 Plzeň a při této příležitosti vstoupili do areálu věznice, o čem svědčí i dochované písemnosti. Během

⁵⁶ HISTORIE [online]. [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-plzen-47/informacni-servis-1614/historie-1157/>.

roku 1946 bylo do plzeňské věznice převezeno i několik odsouzených členů vlády Protektorátu Čechy a Morava, například Jaroslav Krejčí, Richard Bienert, Adolf Hrubý, Jindřich Kamenských a roku 1949 generál pěchoty Rudolf Toussaint.

Po válce přijal komunistický režim zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky a zákon č. 232/1948 Sb., o Státním soudu. Komunistická moc, která tím byla získaná, vedla k likvidaci politických odpůrců. První obětí byl generál Heliodor Péka, který byl jako jediný popravený přímo v plzeňské věznici 21. června 1949.

V padesátých letech komunistická diktatura uvěznila v plzeňské věznici několik nevinných obětí a předních osobností národa. V plzeňské věznici na přelomu 70. – 80. let 20. století zde vykonávali svůj trest například Václav Havel, Jiří Dienstbier, Pavel Wonka. Komunistický režim využíval vězně z plzeňské věznice k práci v pracovních táborech nebo k práci mimo věznici.

V roce 1989 došlo v Československu ke zrušení trestu smrti a místo toho nastoupil trest odnětí svobody na doživotí, také se prosazoval požadavek na dodržování základních práv a občanských svobod, to vše se zároveň promítlo do výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.⁵⁷

6.2 Výkon vazby a trestu

V Plzni je věznice profilovaná především s ostrahou, ale jsou zde také oddělení pro typ věznice s dozorem a se zvýšenou ostrahou. Najde se zde také oddělení specializované pro výkon trestu s poruchou osobnosti a chování, způsobené užíváním návykových látek a oddělení specializované pro výkon trestu trvale pracovní nezařaditelných. Jedná se o osoby starší 65 let, pokud si o zaměstnání sami nepožádají, nebo jim byl přiznán invalidní důchod třetího stupně, nebo to neumožňuje jejich zdravotní stav.

Posláním specializovaného oddělení je snížit a omezit návrat recidivy u rizikových pachatelů, tím se také chrání společnost a přispívá to k návratu do občanského života.⁵⁸

⁵⁷ HISTORIE [online]. [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-plzen-47/informacni-servis-1614/historie-1157/>.

⁵⁸ VÝKON VAZBY VE VĚZNICI PLZEŇ [online]. [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-plzen-47/o-nas-1613/vzdelavani-a-zamestnavani-veznu-849/vykon-vazby-ve-veznici-plzen-6357>.

Plzeňská věznice je z hlediska ubytování v současnosti největší v České republice. Výkon vazby má 206 míst a pro výkon trestu odnětí svobody je 946 míst, celková kapacita věznice je 1152.

V Plzni se zajišťuje výkon vazby pro muže, ženy i mladistvé pro Krajský soud a okresní soudy. Proto je zde nezbytná velmi dobrá spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení. Důležité je mít stále na paměti, že osoby z výkonu vazby jsou osoby, které nebyly odsouzené, a proto se na ně nahlíží, jako na osoby nevinné. Výkon vazby má řadu stresujících faktorů. Veřejnost i státní orgány zvyšují zájem o zlepšení podmínek pro výkon vazby. Plzeňská věznice již přijala řadu změn pro zlepšení práv obviněných.⁵⁹

6.3 Duchovní služba

V České republice jsou ve věznicích a ve vazebních věznicích poskytované duchovní služby dle zákonných předpisů. Duchovní služby poskytují vězeňští kaplani, ale i dobrovolní duchovní. Na duchovní službě se podílejí všechny církve, které jsou registrovány s právem služby ve věznicích.

V současnosti spolupracuje s vězeňskou službou 39 vězeňských kaplanů ve 30 věznicích a vazebních věznicích. Od roku 2015 je novým hlavním kaplanem Pavel Kočnara z Českobratrské církve evangelické. Kaplanem v plzeňské věznici je kazatel církve Křesťanské sbory Mgr. Blažej Pelán. Úkolem duchovních v podmínkách věznic je mimo jiné poskytování individuálních pohovorů pro zájemce z řad obviněných a odsouzených. Bohoslužby probíhají ve vězeňské kapli. Duchovní se podílí na realizaci programů zacházení a pořádá i kulturní akce s duchovním obsahem.⁶⁰

Na základě pověření své církve ve věznicích působí i jiní duchovní různých církví, kteří vykonávají dobrovolnou duchovní službu. Jsou to členové Vězeňské duchovní péče. Jejich činnost schvaluje věznice a řídí ji kaplan koordinátor.

Náplní práce vězeňského kaplana spočívá v duchovní, kazatelské, pastorační, terapeutické a vzdělávací službě, zajišťuje bohoslužby. Duchovní služba je určena pro

⁵⁹ VÝKON TRESTU VE VĚZNICI PLZEŇ [online]. [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-plzen-47/o-nas-1613/vzdelavani-a-zamestnavani-veznu-849/vykon-trestu-ve-veznici-plzen-6358>.

⁶⁰ DUCHOVNÍ SLUŽBA [online]. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-plzen-47/o-nas-1613/zahranicni-spoluprace-1294/>.

odsouzené, obviněné, ale také pro personál věznic. Vězeňští kaplani jsou součástí vězeňské duchovní služby, které k této činnosti pověřila jejich církev. Kaplani jsou zaměstnanci Vězeňské služby.⁶¹

6.4 Spolupráce s občanským sektorem

Plzeňská věznice spolupracuje s dvěma nevládními neziskovými organizacemi na základě dohody. Jedná se o organizace Centrum protidrogové prevence a terapie a Člověk v tísni.

Spolupráce s Centrem protidrogové prevence a terapie a věznicí trvá již od roku 2008. Systematická spolupráce naplňuje potřeby v oblasti drogových služeb ve vězení. Ve věznici je drogové poradenství zařazené do nabídky preventivně výchovných aktivit pro obviněné, ale i pro odsouzené, kteří jsou na specializovaném oddělení poruchy osobnosti a chování, způsobené užíváním psychotropních látek.

Za dobu, po kterou trvá spolupráce, se podařilo jasně vymezit a definovat cíle a úkoly. Díky této skutečnosti se služby neprolínají a navzájem nesuplují. Realizuje se tak komplexní a systematické poradenství vězněných osob. Jedná se o informativní materiály o sociálním a drogovém poradenství, tak i o pravidelné individuální poradenství.

Centrum protidrogové prevence a terapie je jedinou neziskovou organizací v plzeňském kraji, která se zabývá drogovým poradenstvím pro vězněné osoby. Spolupráce je nedílnou součástí nabízených služeb. Poskytovatel poskytuje i postpenitenciární péči.

Spolupráce mezi věznicí Plzeň a Člověkem v tísni nabízí dluhové poradenství. Oddlužení odsouzených osob probíhá formou programu dluhového poradenství pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody.⁶²

⁶¹ DUCHOVNÍ SLUŽBA [online]. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-plzen-47/o-nas-1613/zahranicni-spoluprace-1294/>.

⁶² SPOLUPRÁCE S OBČANSKÝM SEKTOREM [online]. [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-plzen-47/o-nas-1613/spoluprace-s-nevladnimi-organizacemi/>.

Program je založený na třech skupinových setkáních k prohloubení ekonomického vědomí a individuální práce. Semináře se zabývají nejzákladnějšími oblastmi, jako je hospodaření rodiny, uzavírání smluv, dluhová problematika, možnosti řešení dluhů, fakta a mýty oddlužení, dávky státní sociální podpory a průvodce exekucním řízením. Konzultace se zaměřuje na konkrétní problémy jedinců s možností zamezení dluhů a jejich nárůst, sankčních poplatků a jejich řešení.⁶³

⁶³ SPOLUPRÁCE S OBČANSKÝM SEKTOREM [online]. [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-plzen-47/o-nas-1613/spoluprace-s-nevladnimi-organizacemi/>.

7 Výzkum

7.1 Cíl práce a hypotézy

Cílem výzkumu diplomové práce bylo především zjistit, zda respondenti již vykonávali nějaký trest, zda navštěvují ve věznici programy zacházení, a co považují za největší problém při resocializace. Cílovou skupinou jsou osoby ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Plzeň – Bory. Otázky byly zaměřeny právě pro osoby ve výkonu trestu.

Výzkum proběhl v řadách různorodých respondentů, co se týče vzdělání i věku. Jedinou podmínkou, kterou museli respondenti splňovat, bylo vykonávat trest odnětí svobody.

K cílům mé práce jsou přiřazeny odpovídající hypotézy. Dle hypotéz jsou sestaveny otázky v dotazníkovém šetření.

Hlavní cíle byly rozpracovány do hypotéz.

Cíl 1: Cílem bylo zjistit, zda odsouzení již mají za sebou jiný výkon trestu.

Hypotéza 1: Respondenti uvádějí, že v minulosti již vykonali jiný trest než odnětí svobody.

Tato hypotéza je v teoretické části podložena kapitolou 2.2., 2.3., 2.5.

Cíl 2: Cílem bylo zjistit, zda odsouzení navštěvují programy zacházení.

Hypotéza 2: Respondenti uvádějí, že programy zacházení jim přijdou užitečné.

Tato hypotéza je v teoretické části podložena kapitolou 5, 5.1., 5.2., 5.3.

Cíl 3: Cílem bylo zjistit, co je pro odsouzené největším problémem resocializace.

Hypotéza 3: Za největší problém při resocializaci po výkonu trestu je uváděná nezaměstnanost.

Tato hypotéza je v teoretické části podložena kapitolou 2.5., 4.3.

7.2 Charakteristika výzkumné metody

V diplomové práci byla zvolena metoda dotazníkového šetření k získání informací od respondentů potřebných pro ověření hypotéz. Vzhledem k času a množství informací, které tento výzkum vyžaduje, byla tato metoda zvolena jako nejvhodnější. Dotazníkové šetření spočívá v získávání údajů pomocí písemných otázek. Tato metoda je využívána odborníky v různých oborech, jako jsou psychologie, sociologie, lékařství, atd. Prostřednictvím dotazníků může celkem rychle získat množství informací od mnoha lidí. Lze je zadávat písemně či elektronicky, individuálně či skupinově, pro větší či menší počet respondentů.

Dotazník byl zkonstruován pro ověření hypotéz výzkumu. Je anonymní a byl využit pouze pro výzkum této práce. Obsahuje 18 otázek. Pomocí prvních 3 otázek byly získány obecné informace o respondentovi. Zbýlými otázkami se ověřovaly stanovené hypotézy. V dotazníku byl použit jen jeden druh otázek a to uzavřené. Zde byly již předem stanovené možnosti odpovědí. Respondenti měli vybrat tu odpověď, která jim byla nejbližší.

Dotazník je uveden v příloze A. Vyplnění dotazníku nebylo časově náročné. Respondenti dostali dotazník vytisknutý vzhledem k podmínkám, ve kterých se nacházejí.

7.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Dotazník byl zpracován pro respondenty, kteří mají zkušenost s trestnou činností. Cílovou skupinu výzkumu představovaly osoby z věznice Plzeň - Bory. Oslovení respondenti byli různého věku a dosaženého vzdělání. Celkem bylo rozdáno (po domluvě s každým respondentem) 100 dotazníků a všechny se vrátily zodpovězené. Návratnost byla tedy 100%. Výsledkem výzkumu jsou vyjádřeny slovním popisem a grafickým znázorněním.

Otázka č. 1: Pohlaví?

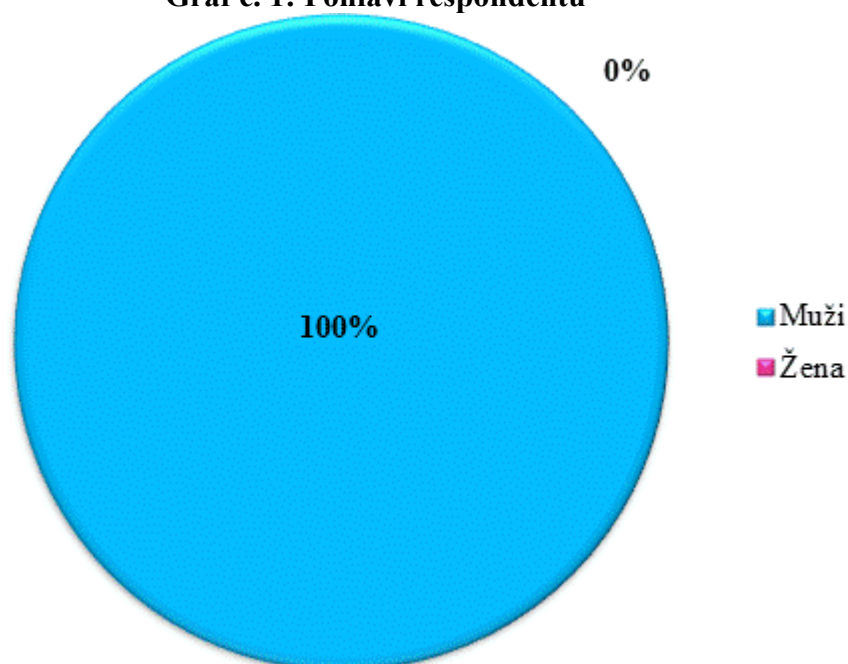
Z celkového počtu sta dotazníků byly dotazníky rozděleny 100 % mužům, tedy žádná 0 % žena na dotazník neodpověděla. Pro přehlednost je uveden graf a tabulka č. 1.

Tabulka č. 1 : pohlaví respondentů

Pohlaví	Počet
Muži	100
Žena	0

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 2: Věk?

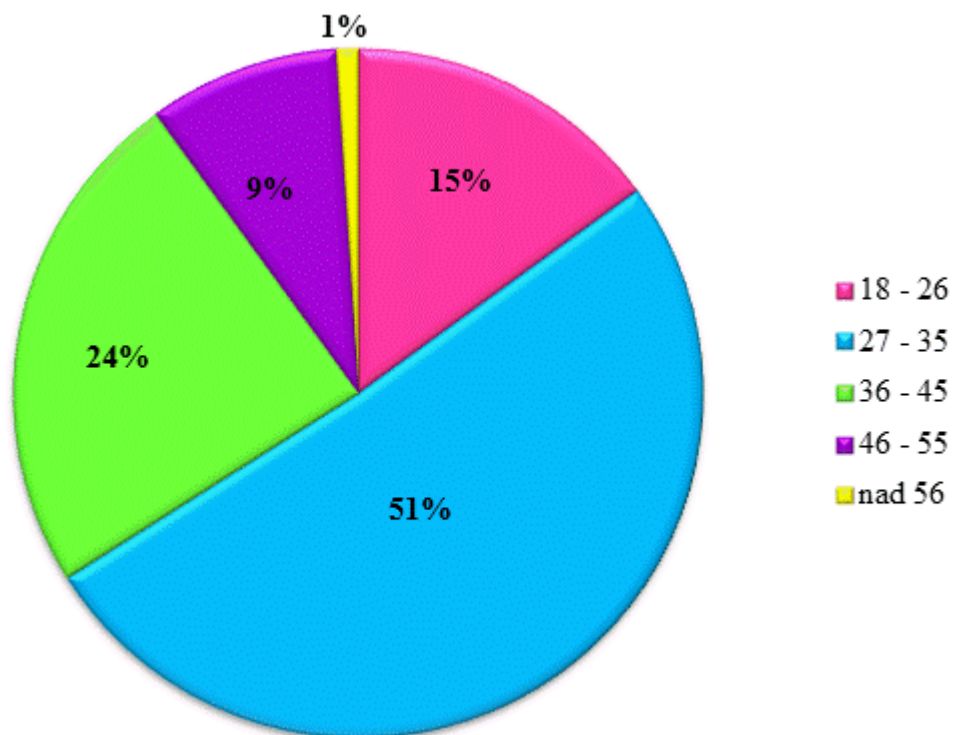
Otázka zjišťovala věk respondentů. Dotazníky byly záměrně rozdány jen respondentům, kteří vykonávají trest odnětí svobody. Ve věku 18 – 26 let odpovídalo na dotazník 15 % respondentů. Největší skupinu představovali lidé ve věku 27 – 35 let 51 %. Respondentů ve věku 36 – 45 let bylo 24 %. Ve věku 46 – 55 bylo 9 % respondentů. Ve věku nad 56 let bylo celkem 1 % respondentů. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 2.

Tabulka č. 2: Věk respondentů

Věk	Počet
18 - 26	15
27 - 35	51
36 - 45	24
46 - 55	9
nad 56	1

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 2: Věk respondentů

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání?

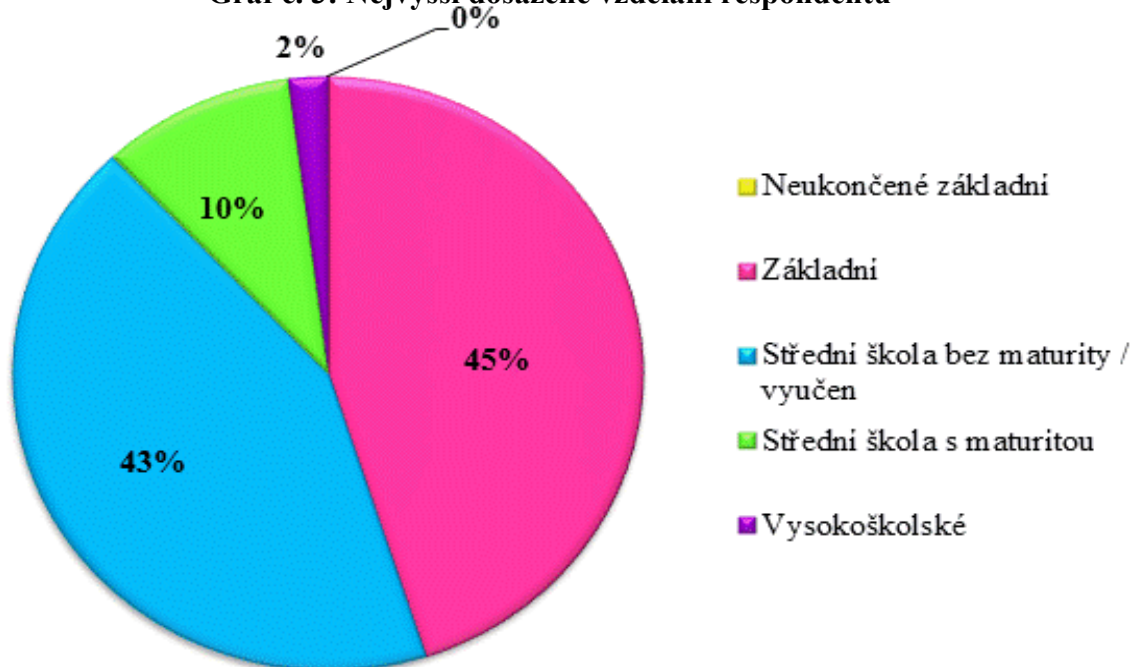
Otázka se dotazovala na nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Nejvíce respondentů dosáhlo vysokoškolského vzdělání 36 %. Další skupinou byli respondenti se středním vzděláním ukončeným maturitní zkouškou 28 % resp. Vyšší odborné vzdělání mělo 20 %. Méně početnou skupinou tvořili respondenti s gymnáziem 12. Zbylí respondenti měli střední odborné vzdělání. Pro lepší přehlednost výzkumného vzorku je uvedeny grafy a tabulka č. 3.

Tabulka č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Nejvyšší dosažené vzdělání	Počet
Neukončené základní	0
Základní	45
Střední škola bez maturity / vyučen	43
Střední škola s maturitou	10
Vysokoškolské	2

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

7.4 Presentace výsledků

Otázka č. 4: Byl/a jste již v minulosti trestán?

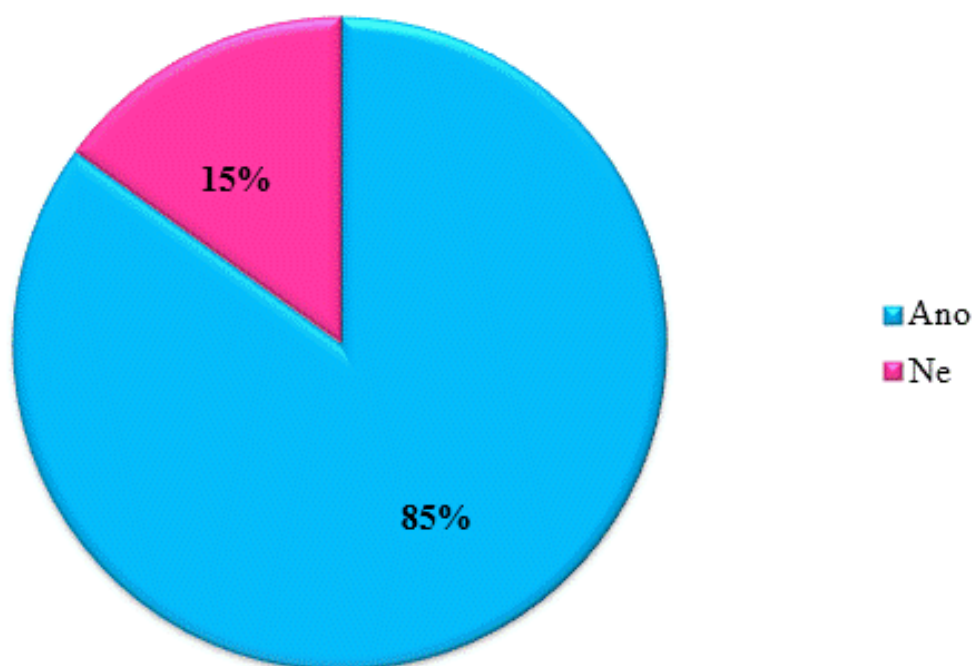
V minulosti již vykonávalo 85% respondentů trest. Z celkového počtu pouze 15% respondentů bylo prvotrestanci. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 4.

Tabulka č. 4: Trest v minulosti

Trest v minulosti	Počet
Ano	85
Ne	15

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 4: Trest v minulosti

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázku č. 5: Jednalo se o jiný trest než o odnětí svobody? se vztahovala na předchozí otázku.

Z celkového počtu 100 respondentů odpovědělo pouze 85 respondentů, že v minulosti již vykonávali trest. Zkoumaný vzorek se proto snížil a výsledky jsou pouze orientační.

S ohledem na tento fakt jsou uvedeny nejen procenta, ale i faktická čísla v tabulce č. 5.

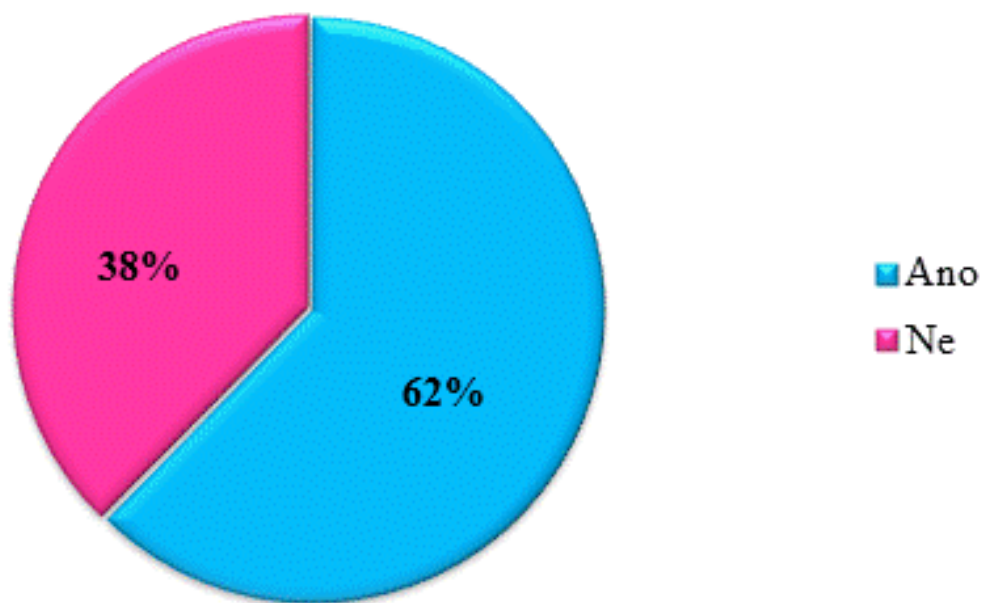
62 % (53) respondentů odpovědělo, že vykonávali i jiný trest než jen odnětí svobody. Zbylí počet 38 % (32) respondentů odpovědělo, že to nebyl jiný trest, než odnětí svobody Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 5.

Tabulka č. 5: Jiný trest než odnětí svobody

Jiný trest než odnětí svobody	Počet
Ano	53
Ne	32

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 5: Jiný trest než odnětí svobody

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 6: Pokud ANO jaký trest to byl? se vztahovala na předchozí otázku.

Z celkového počtu 100 respondentů odpovědělo pouze 53 respondentů, že v minulosti již vykonávali trest. Zkoumaný vzorek se proto snížil a výsledky jsou pouze orientační. S ohledem na tento fakt jsou uvedeny nejen procenta, ale i faktická čísla v tabulce č. 6. Na otázku mohli respondenti odpovědět více odpověďmi.

Domácí vězení měli 2 % (2) respondenti jako dřívější trest. Nejvíce respondentů 54 % (43) vykonávali obecně prospěšné práce. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce odpověděli 2% (2). Peněžitý trest byl uložen 14 % (11) respondentům. Propadnutí věci bylo uloženo 3 % (2). 14 % (11) respondentů mělo uloženo trest zákaz činnosti. Trest zákaz pobytu odpovědělo 8 % (6) respondentů. 3 % (2) respondenti mají dokonce uložen trest vyhoštění. Na možné odpovědi propadnutí majetku, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti neodpověděl žádný respondent 0% (0).

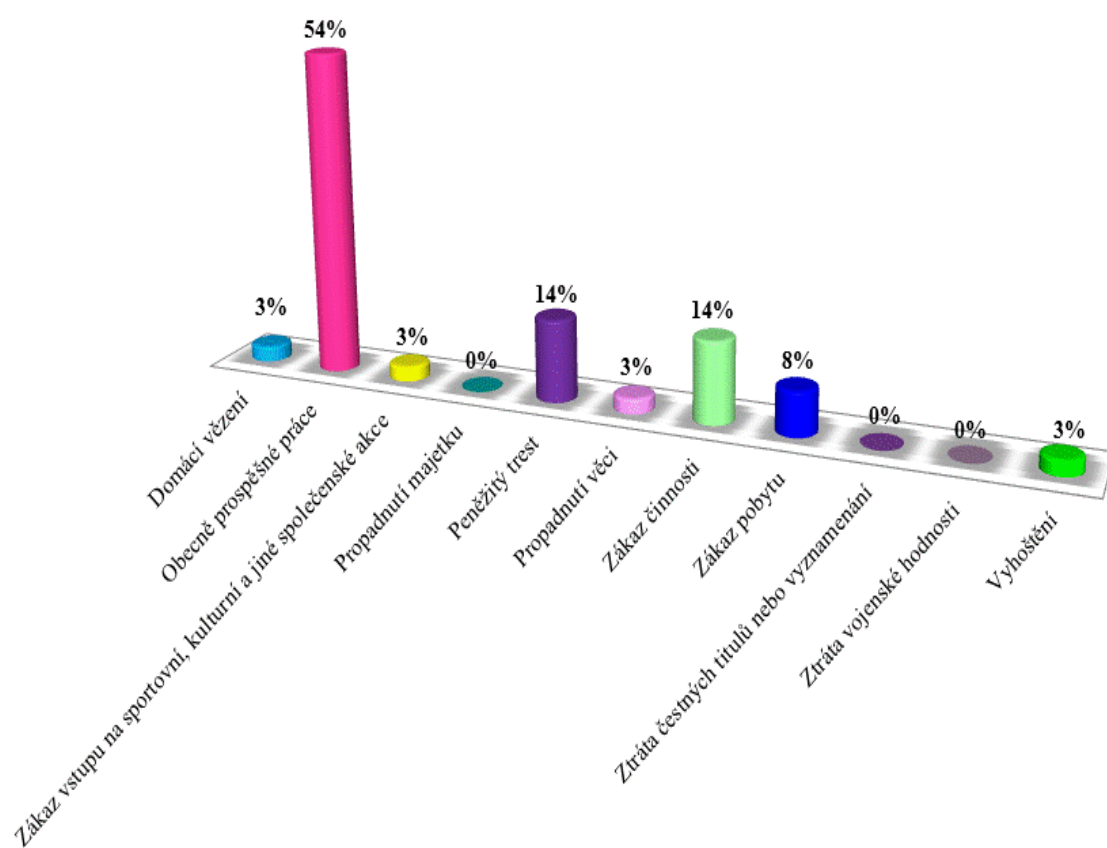
Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 6.

Tabulka č. 6: Jaký trest

Ano, jaký	Počet
Domácí vězení	2
Obecně prospěšné práce	43
Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	2
Propadnutí majetku	0
Peněžitý trest	11
Propadnutí věci	2
Zákaz činnosti	11
Zákaz pobytu	6
Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání	0
Ztráta vojenské hodnosti	0
Vyhoštění	2

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 6: Jaký trest

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 7: Uvědomujete si nežádoucí účinky toho, že jste odsouzen/a k odnětí svobody?

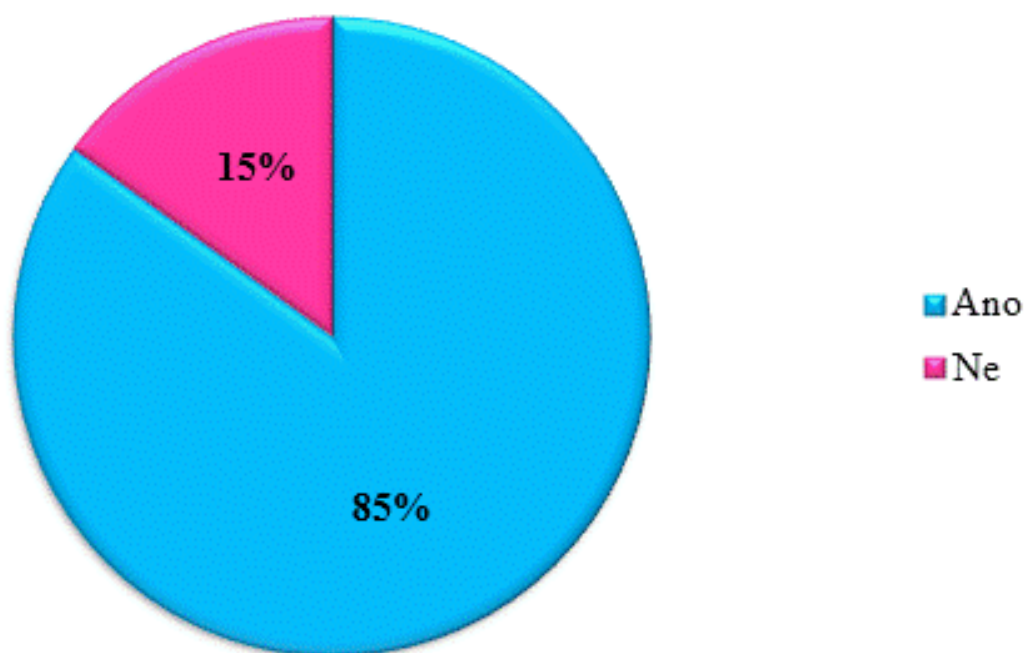
Drtivá většina respondentů 85 % uvedla, že si nežádoucí účinky odnětí svobody uvědomuje. Pouze malá část respondentů 15 % odpověděla, že si neuvědomuje negativní důsledky odnětí svobody. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 7.

Tabulka č. 7: Nežádoucí účinky

Nežádoucí účinky odnětí svobody	Počet
Ano	85
Ne	15

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 7: Nežádoucí účinky

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 8: Jaký nežádoucí účinek pro Vás má výkon odnětí svobody?

Z celkového počtu 100 respondentů odpovědělo 85 respondentů, že si uvědomují nežádoucí účinky, které jsou spojené s výkonem odnětí svobody. Zkoumaný vzorek se proto snížil a výsledky jsou pouze orientační. S ohledem na tento fakt jsou uvedeny nejen procenta, ale i faktická čísla v tabulce č. 8. Na otázku mohli respondenti odpovědět více odpověďmi.

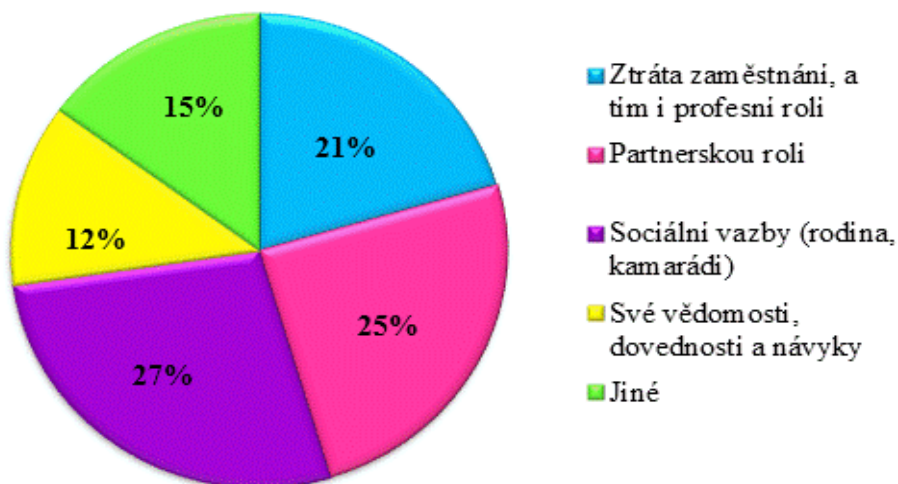
Nežádoucí účinek jako je ztráta zaměstnání, a s tím i profesní roli uvedlo 21 % (33) odpovídajících. Problémy v partnerství odpovědělo 25 % (40). Nejvíce nežádoucích účinků vidí respondenti 27 % (44) v sociálních vazbách týkající se rodiny a přátel. Ztrátu svých vědomostí, dovedností a návyků označilo 12 % (20) respondentů. Odpověď u jiných nežádoucích účinků byla označena 15 % (24). Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 8.

Tabulka č. 8: Jaký, jsou nežádoucí účinky

Nežádoucí důsledky	Počet
Ztráta zaměstnání, a tím i profesní roli	33
Partnerskou roli	40
Sociální vazby (rodina, kamarádi)	44
Své vědomosti, dovednosti a návyky	20
Jiné	24

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 8: Jaký, jsou nežádoucí účinky

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 9: Jakých programů zacházení máte šanci se zde účastnit?

S ohledem na tento fakt jsou uvedeny nejen procenta, ale i faktická čísla v tabulce č. 9. Na otázku mohli respondenti odpovědět více odpověďmi. K této otázce jsem získala celkem 172 odpovědí.

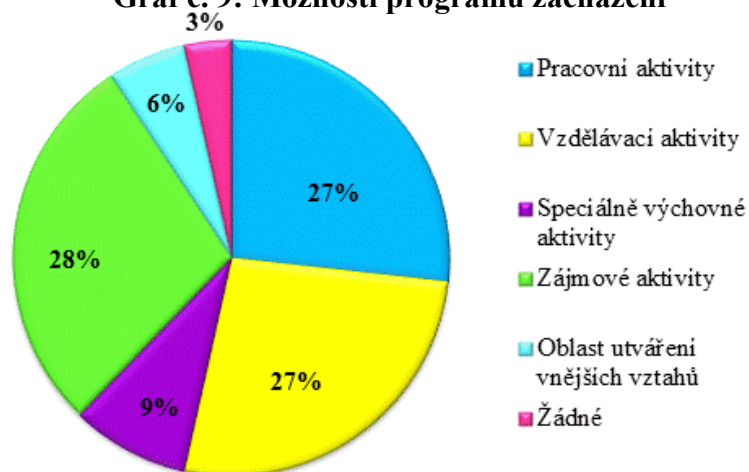
Z celkového počtu 100 respondentů jsem získala informace o možnostech programů zacházení, kterých se můžou odsouzení ve věznici účastnit. Pracovní aktivity byli označeni 27 % (46) stejně tak i vzdělávací aktivity 27 % (46). Možnost účastnit se na speciálně výchovných programech je uvedeno 9 % (15) respondenty. Zájmových aktivit jako možnost programů zacházení ve věznici uvedlo 28 % (49) respondentů. Možnost účastnit se programu v oblasti utváření vnějších vztahů je uvedena odpověď 6 % (10). Podle 3 % (6) není žádná možnost se programů zacházení ve věznici účastnit. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 9.

Tabulka č. 9: Možnosti programů zacházení

Možnosti programů zacházení	Počet
Pracovní aktivity	46
Vzdělávací aktivity	46
Speciálně výchovné aktivity	15
Zájmové aktivity	49
Oblast utváření vnějších vztahů	10
Žádné	6

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 9: Možnosti programů zacházení

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 10: Jakých programů zacházení se účastníte?

S ohledem na tento fakt jsou uvedeny nejen procenta, ale i faktická čísla v tabulce č. 10. Na otázku mohli respondenti odpovědět více odpověďmi. K této otázce jsem získala celkem 130 odpovědí.

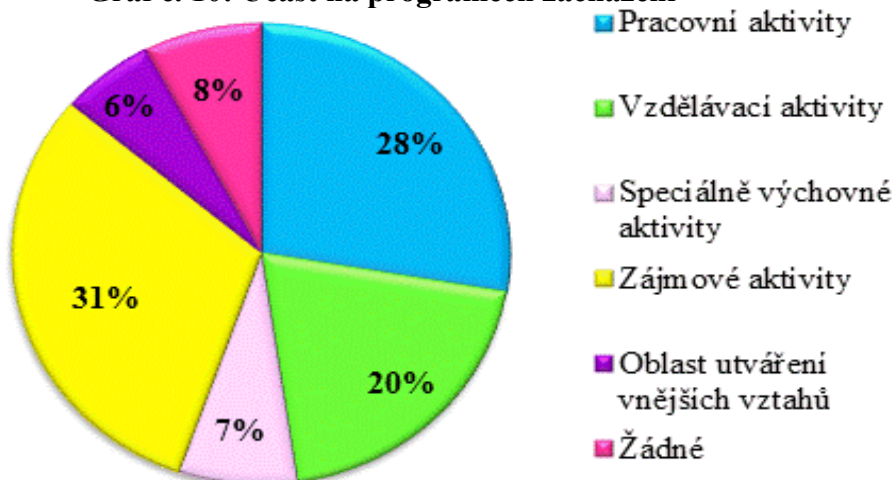
Z celkového počtu 100 respondentů jsem získala informace o účasti na programech zacházení, kterých se odsouzení ve věznici účastní. Pracovní aktivit se účastní 28 % (36) respondentů. Na vzdělávacích aktivitách se podílí 20 % (26). Speciálně výchovné aktivity navštěvuje 7 % (10). Zájmových aktivit se účastní větší část respondentů 31 % (40). Oblast utváření vnějších vztahů, jako program zacházení, navštěvuje 6 % (8) respondentů. Na žádných programech zacházení se nepodílí 8 % (10) respondentů. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 10.

Tabulka č. 10: Účast na programech zacházení

Účast na programech zacházení	Počet
Pracovní aktivity	36
Vzdělávací aktivity	26
Speciálně výchovné aktivity	10
Zájmové aktivity	40
Oblast utváření vnějších vztahů	8
Žádné	10

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 10: Účast na programech zacházení

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 11: Jaký program zacházení Vám osobně přijde nejužitečnější?

S ohledem na tento fakt jsou uvedeny nejen procenta, ale i faktická čísla v tabulce č. 11. Na otázku mohli respondenti odpovědět více odpověďmi. K této otázce jsem získala celkem 125 odpovědí.

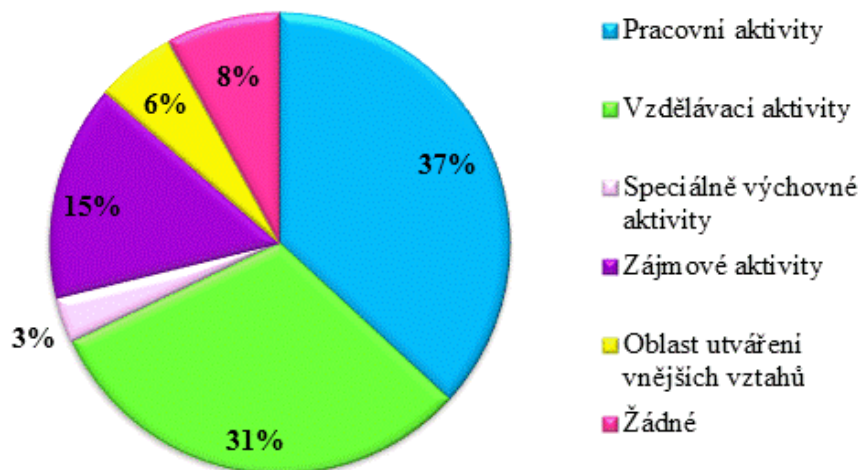
Z celkového počtu 100 respondentů jsem získala informace o účasti na programech zacházení, kterých se odsouzení ve věznici účastní. Nejvíce dotazovaných 37 % (46) si myslí, že nejužitečnější program zacházení jsou pracovní aktivity. 31% (39) respondentům přijde jako nejužitečnější vzdělávací aktivita. Pouze 3 % (4) odpovídajícím přijdou nejužitečnější speciálně výchovné aktivity. Program zájmových aktivit je důležitý pro 15 % (19) dotázaných. Oblast utváření vnějších vztahů přijde nejužitečnější pro 6 % (7) respondentů. Za žádný užitečný program označilo 8 % (10) odpovídajících. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 11.

Tabulka č. 11: Nejužitečnější programy zacházení

Nejužitečnější programy zacházení	Počet
Pracovní aktivity	46
Vzdělávací aktivity	39
Speciálně výchovné aktivity	4
Zájmové aktivity	19
Oblast utváření vnějších vztahů	7
Žádné	10

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 11: Nejužitečnější programy zacházení

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 12: Myslíte si, že jsou programy zacházení užitečné?

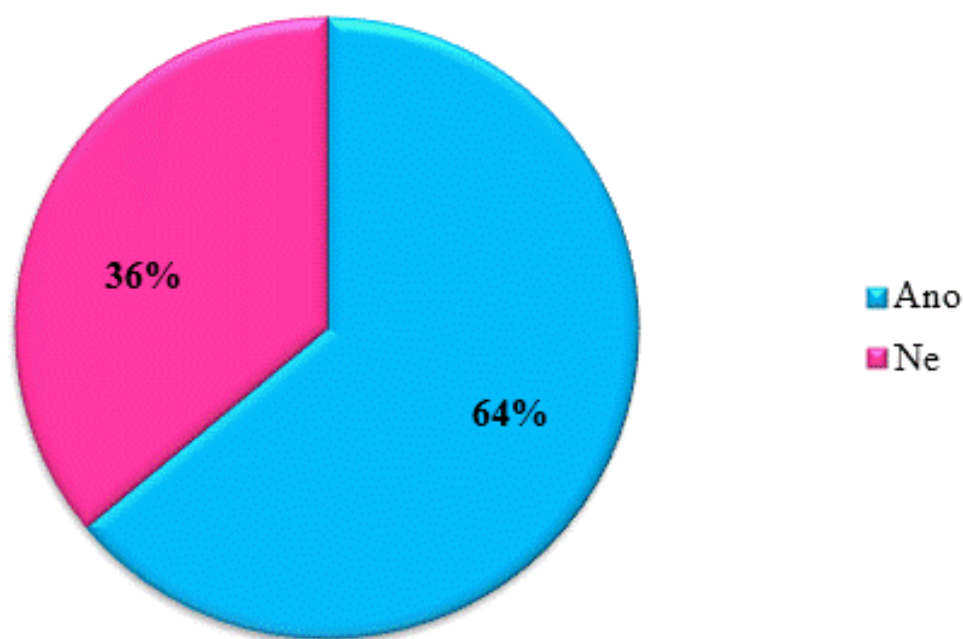
Většina respondentů 64% si myslí, že programy zaházení jsou užitečné. V 36 % případů si, ale odpovídající myslí, že programy zacházení užitečné nejsou. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 12.

Tabulka č. 12: Užitečnost programů zacházení

Užitečnost programů zacházení	Počet
Ano	64
Ne	36

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 12: Užitečnost programů zacházení

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 13: Připravuje Vás program zacházení na život mimo věznici?

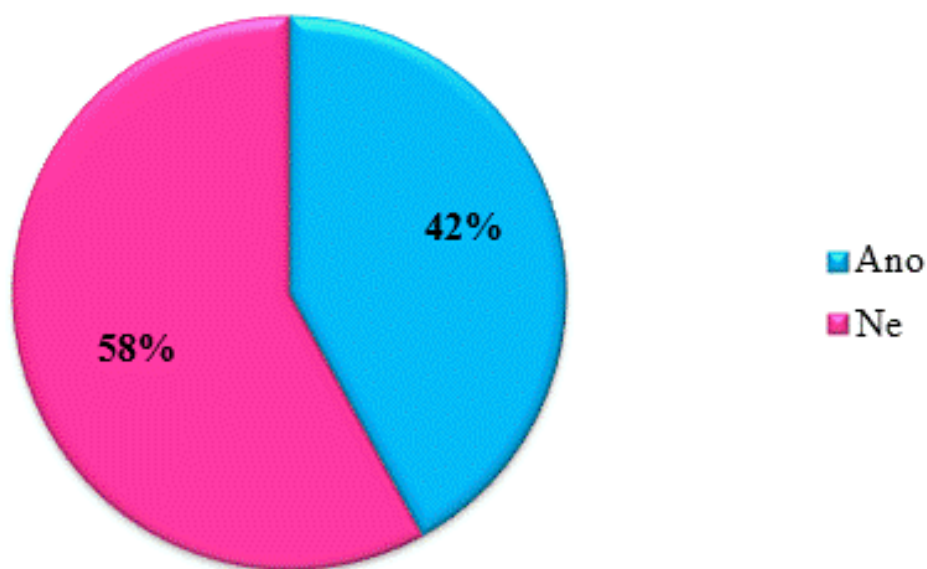
Z předchozí otázky vyplývá, že programy zacházení jsou pro většinu odsouzených užitečné, ale jen 42% odpovídajících si myslí, že je programy zacházení připraví na život mimo věznici. V opačném případě odpovědělo 58% respondentů, že je programy zacházení na život mimo věznici nepřipraví. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 13.

Tabulka č. 13: Příprava na život mimo věznici

Příprava na život mimo věznici	Počet
Ano	42
Ne	58

Zdroj: autor práce (vlastní práce)

Graf č. 13: Příprava na život mimo věznici

Zdroj: vlastní práce (vlastní šetření)

Otázka č. 14: Co je podle Vás největším problémem po výkonu trestu?

S ohledem na tento fakt jsou uvedeny nejen procenta, ale i faktická čísla v tabulce č. 14. Na otázku mohli respondenti odpovědět více odpověďmi. K této otázce jsem získala celkem 171 odpovědí.

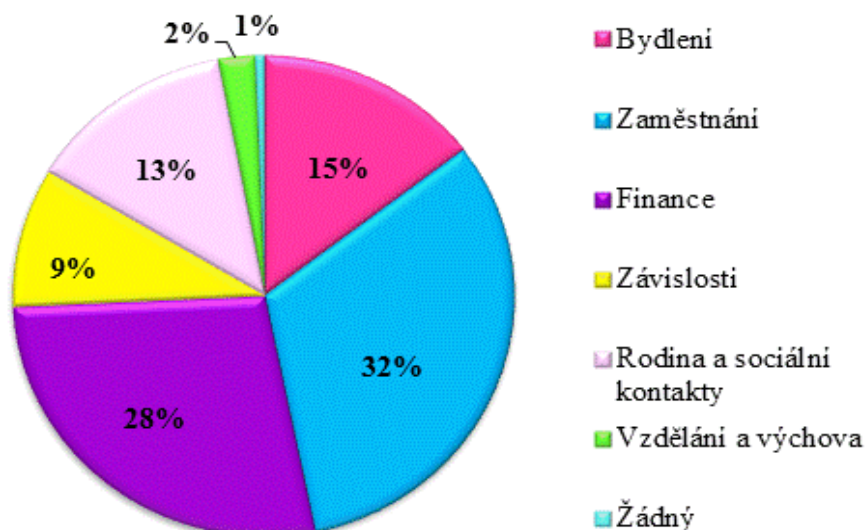
Z celkového počtu 100 respondentů jsem získala informace o problémech, které respondenti vnímají po výkonu trestu. Respondenti měli možnost na výběr ze sedmi odpovědí, na které odpověděli takto, problémy v bydlení vidí 15 % (25), v zaměstnání 32 % (55), ve financích 28 % (47), v závislostech 9 % (16), v rodině a sociálních kontaktech 13 % (23), ve vzdělání a výchově jen 2 % (4) a žádné problémy po výkonu trestu nevidí 1 % (1) respondentů. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 14.

Tabulka č. 14: Problémy po výkonu trestu

Problém po výkonu trestu	Počet
Bydlení	25
Zaměstnání	55
Finance	47
Závislosti	16
Rodina a sociální kontakty	23
Vzdělání a výchova	4
Žádný	1

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 14: Problémy po výkonu trestu

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 15: Řeší s Vámi ve vězení otázku zaměstnání po výkonu trestu?

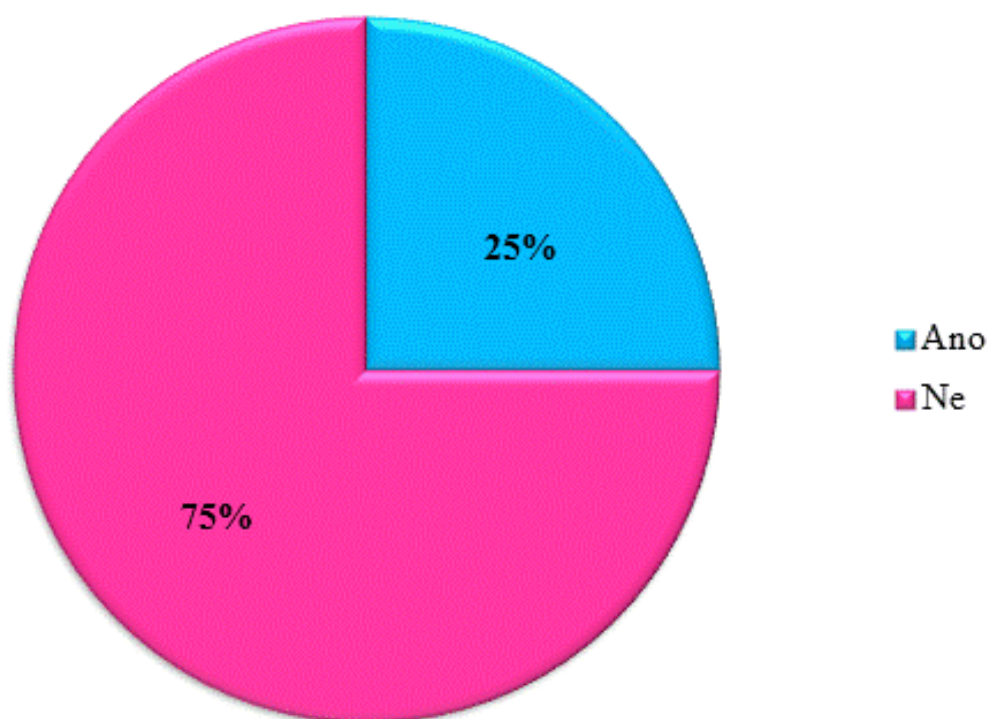
Jen malá část respondentů 25 % uvedla, že s nimi ve věznici otázku zaměstnání řeší. Více respondentů 75 % uvedlo, že se otázkou zaměstnání nikdo nezabýval. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 15.

Tabulka č. 15: Zaměstnání po výkonu trestu

Zaměstnání po výkonu trestu	Počet
Ano	25
Ne	75

Zdroj: autor práce (vlastní práce)

Graf č. 15: Zaměstnání po výkonu trestu

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 16: Máte se kam vrátit do zaměstnání po výkonu trestu?

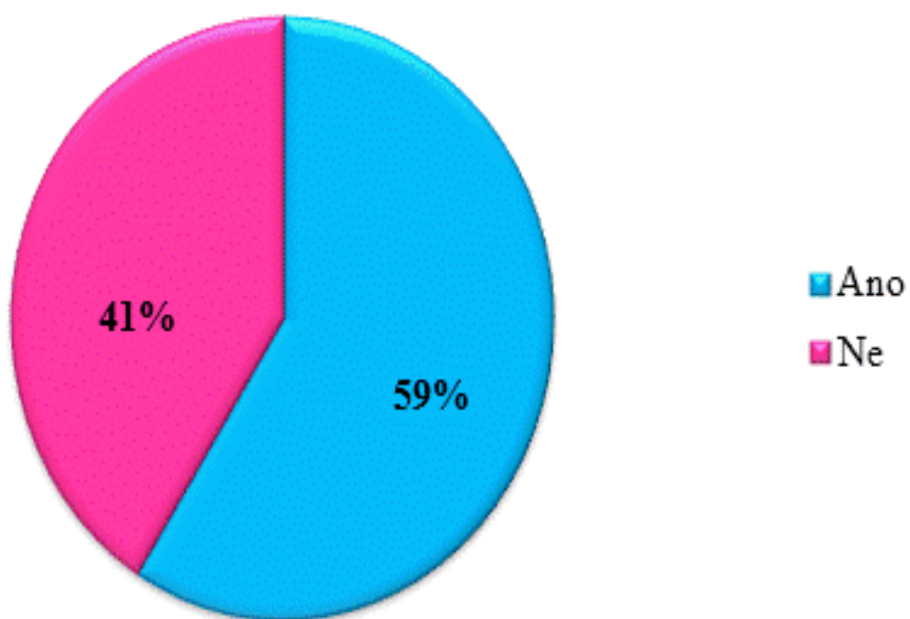
V 59 % se odsouzení mají kam vrátit do zaměstnání po výkonu trestu. Ve 41 % případech uvádějí respondenti, že se po výkonu odnětí svobody nemají kam do zaměstnání vrátit. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 16.

Tabulka č. 16: Návratnost do zaměstnání

Vrátit do zaměstnání	Počet
Ano	59
Ne	41

Zdroj: autor práce (vlastí šetření)

Graf č. 16: Návratnost do zaměstnání

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 17: Pokud NE, víte kde budete hledat nové zaměstnání?

Z celkového počtu 100 respondentů odpovědělo pouze 41 respondentů, že se nemají kam vrátit do zaměstnání po výkonu trestu. Zkoumaný vzorek se proto snížil a výsledky jsou pouze orientační. S ohledem na tento fakt jsou uvedeny nejen procenta, ale i faktická čísla v tabulce č. 17.

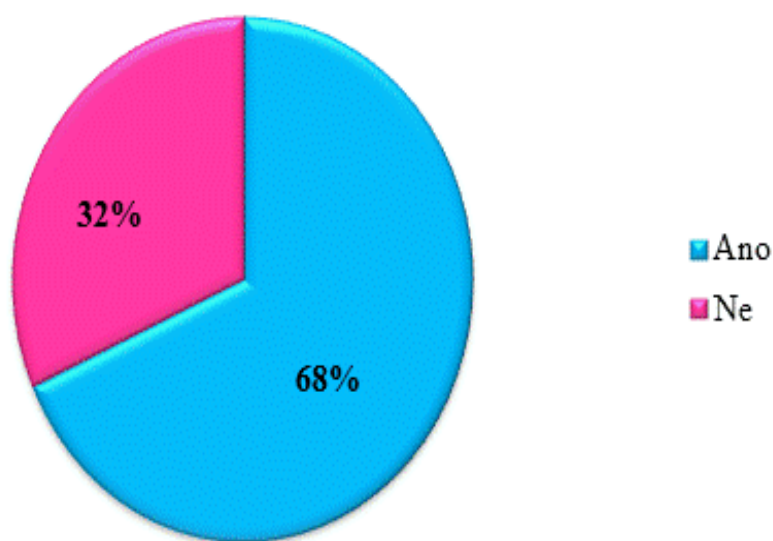
Sice se nemají kam vrátit do zaměstnání, ale 68 % (28) respondentů ví, kde nové zaměstnání budou hledat. V opačném případě a to 32 % (13) respondentů neví, kde budou hledat novou práci. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 17.

Tabulka č. 17: Nové zaměstnání

Kde hledat nové zaměstnání	Počet
Ano	28
Ne	13

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 17: Nové zaměstnání

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Otázka č. 18: Víte, na koho se můžete obrátit o pomoc po výkonu trestu?

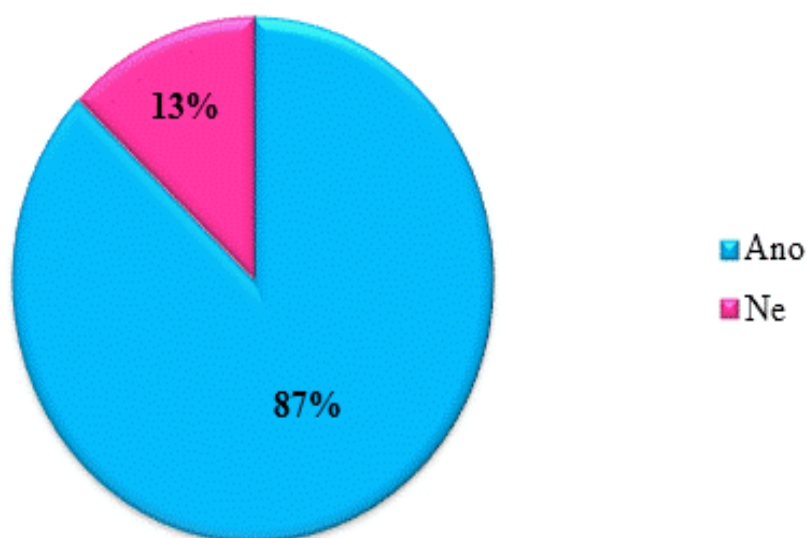
Respondenti na v 87 % případech ví, kam se můžou obrátit o pomoc po výkonu trestu. Pouze 13 % odpovídajících neví, kam by se po výkonu trestu odnětí svobody obrátilo pro pomoc. Pro lepší přehlednost je uveden graf a tabulka č. 18.

Tabulka č. 18: Pomoc po výkonu trestu

Pomoc po výkonu trestu	Počet
Ano	87
Ne	13

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf č. 18: Pomoc po výkonu trestu

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

8 Shrnutí výsledků výzkumu a hypotéz

Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1: „Respondenti uvádějí, že v minulosti již vykonali jiný trest než odnětí svobody.“

Hypotéza se potvrdila.

V minulosti již 85 % respondentů bylo trestáno. Z toho 62 % (53) respondentů uvedlo, že měli uložený jiný trest než odnětí svobody.

Hypotéza č. 2: „Respondenti uvádějí, že programy zacházení jim přijdou užitečné.“

Hypotéza se potvrdila.

Většina respondentů uvádí, že se na programech zacházení účastní. Odpovídající v 64 % uvádí, že jim programy zacházení přijdou užitečné, ale na život mimo věznici je v 58 % nepřipraví.

Hypotéza č. 3: „Za největší problém při resocializaci po výkonu trestu je uváděna nezaměstnanost.“

Hypotéza se nepotvrdila.

Nejvíce respondentů 32% (55) respondentů uvedlo, že opravdu vidí problém v zaměstnanosti. Otázku zaměstnání po výkonu trestu odnětí svobody v 75 % s respondenty nikdo doposud neřešil. V 59 % se mají odsouzení kam vrátit do zaměstnání a 68 % (28) odpovídajících ví, kde budou hledat nové zaměstnání.

Závěrem shrnutí bych chtěla zdůraznit fakt, který vyplynul z otázek.

Ze 100 % respondentů odpověděli jen muži. Převážná část 51 % respondentů byla ve věkové kategorii 27-35 let. Za zmínku stojí, že 85% odpovídajících bylo v minulosti již trestáno a z toho 53 % mělo jiný trest než odnětí svobody.

Překvapivý výsledek bylo, že 85 % dotázaných si uvědomuje nežádoucí účinky odnětí svobody. Zajímavý poznatek je rovněž, že pro 64 % respondentů jsou programy zacházení užitečné, ale v 58 % případech si myslí, že je nepřipraví na život mimo věznici. Stejný počet 27 % (46) respondentů má možnost se účastnit na pracovních a vzdělávacích programech ovšem 28 % (49) respondentů má možnost se účastnit zájmových aktivit. Za nejužitečnější program zacházení si respondenti vybrali 37 % (46) pracovní aktivity.

Po výkonu trestu vidí 32 % (55) odpovídajících problém v zaměstnání a 28 % (47) ve financích. Překvapivý výsledek byl ten, že v 75 % případech se respondenti shodli v tom, že otázku zaměstnání s nimi ve věznici neřeší, ale 59% dotázaných uvedlo, že se mají kam vrátit do zaměstnání 41% respondentů, ale nevím, kam se do zaměstnání vrátí, z toho 28 % ví, kde nové zaměstnání budou hledat. Důležité je, že z celkového počtu 100 % respondentů 87 % ví, kam se obrátit po výkonu trestu odnětí svobody pro pomoc.

9 Diskuze

V diplomové práci jsem se zabývala problematikou resocializace osob v průběhu výkonu trestu. Řešená problematika trestů je založená na základě trestného práva, jehož prováděcí řád je trestní zákoník. V práci jsem si kladla mnoho otázek, které jsem se snažila hledat v řadě odborných knih.

Souhlasím s tím, že odsouzený má právo na dodržování lidských práv a zachování důstojnosti i přes to, že spáchal závažný trestný čin. Vězni jsou pod velkým psychickým tlakem a mají zhoršené podmínky pro návrat do běžného života, toto lze ale považovat i za další formu trestu za těžké zločiny.

Souhlasím s autorem Štěrbou, který ve své literatuře uvádí psychické a negativní důsledky pobytu ve vězení. Při výzkumu se mi potvrdilo, že si negativní důsledky uvědomují i samotní odsouzení. Na celkovou psychiku člověka výkon trestu zanechává následky. Jako největší negativní důsledky pobytu ve věznici vidím v přetrhání kontaktů a vztahů s rodinou. Další problém spatřuji v době návratu do běžného života při hledání zaměstnání, protože v dnešní době každý zaměstnavatel požaduje prázdný výpis z trestního rejstříku a je tedy pro bývalé vězně nesmírně obtížné se zapojit do normálního pracovního procesu. Vězni si tento problém ve většině případů neuvědomují, případně vězni spoléhají na pomoc organizací, které jim pomáhají. Jedná se například o Centrum Rubikon nebo Člověk v tísni.

V rámci praxe jsem se dostala do věznice Plzeň, kde jsem se setkávala s odsouzenými a seznámila se s prací sociálního pracovníka. Práce sociálního pracovníka spočívá ve vedení dokumentace odsouzených, spolupráce s psychologem, speciálním pedagogem v rámci souhrnné analýzy rizik a potřeb odsouzených, vyřizování občanského průkazu pro odsouzeného, případně i zařizování svatby. Z mého pohledu jsou svatby ve věznicích nadbytečné a to především z pohledu finanční situace matky. Finanční situace manželky, která je s dítětem na svobodě, se většinou nijak nezmění oproti stavu, kdy je vdaná, spíše naopak, jako svobodná matka dostane od státu příspěvek na dítě, pokud je však vdaná, má vyživovací povinnost manžel, který ale často není schopen výživné platit.

Problémem resocializace se u nás zabývají především autoři Beidermanová a Petras. Autoři ve své knížce „Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení“ popisují rozdíl mezi socializací a resocializací. Dále se publikace věnují

programům zacházení, kterým jsem se hodně věnovala v teoretické a praktické části diplomové práce. Do programů zacházení jsou vězni rozděleni na základě délky trestu odnětí svobody a osobnosti pachatele do pracovních, speciálně výchovných, vzdělávacích, zájmových a oblasti utváření vztahů, které přijdou vězňům užitečné i pro další život mimo věznici. Podle mého výzkumu se ukázalo, že oceňují zejména oblast pro pracovní aktivity. Překvapilo mě, že si dvě třetiny vězňů neuvědomují problematiku dalšího shánění pracovního místa a spoléhají na poskytnutou pomoc.

Petras, Biedermanová a Hůrka se podíleli na nástroji souhrnné analýzy rizik a potřeb odsouzených. S Jindřichem Hůrkou jsem se dokonce setkala při praxi v plzeňské věznici, kde mi nástroj SARPO (souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených, dále jen „SARPO“) ukázal a představil osobně. Setkání s odborníkem rozšířilo můj přehled a obohatilo mě o zajímavé poznatky v této problematice. Na základě programu SARPO, projdou vězni testy z různých oblastí. Podle mého názoru je nástroj SARPO dobrou pomůckou pro určení míry selhání nebo bezproblémového zařazení člověka do společnosti. Jelikož je zatím u nás v počátcích a každý člověk je jiný, nelze zatím plně odhadnout jeho úspěšnost při určování pravděpodobnosti dalšího selhání odsouzeného. Můj názor je takový, že hlavně u prvotrestaných se motivace pro přechod do běžného života může během výkonu trestu změnit. Změna může být pro snadný a úspěšný přechod do běžného života, nebo naopak změna, která vede k tomu, že se odsouzenému nepodaří do společnosti zařadit.

V dotazníkovém šetření je na celkový počet odsouzený v České republice relativně malý počet respondentů, proto nelze výsledky zobecnit pro široké veřejné mínění.

Překvapivým výsledkem pro mě bylo, že z celkového počtu 100 respondentů bylo 66 odpovídajících do 35 let a z toho celkového počtu jen 15 tázaných bylo prvotrestaných. Co mě ještě hodně překvapilo, že 15 respondentů si neuvědomují nežádoucí důsledky svého trestu odnětí svobody.

Téma, které jsem si vybrala pro zpracování této diplomové práce, bylo pro mě zajímavé a přínosné. Důvodem k vybrání daného tématu bylo i to, že bych se v budoucnu ráda věnovala problematice spojené s vězeňstvím.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala sociální práci jako součásti resocializace v průběhu výkonu trestu. Soustředila jsem se na resocializaci a programy zacházení, které jsou velmi podstatné. Chápu, že je to jen malá část z velkého celku této problematiky. Problémů, které jsou s touto problematikou spojené, je stále více a představují více rizik recidivy. Významné je tyto problémy včas řešit. Uvědomuji si, že není jednoduché převychovat dospělé jedince, kteří se nechovají úplně podle společenských norem, které u nás platí. Vybrané téma je zajímavé a čtivé i pro lidi, kterých se tato problematika týká. Pro lidi, kteří se o tuto problematiku nezajímají, nemusí být téma zajímavé. Často se na jejich názorech podílejí masová média, která informace zkreslují. Celková problematika Českého vězeňství je často v médiích zkreslována.

V teoretické části byly informace získány z knih, které napsali odborníci, kteří se věnují trestné činnosti, sociální práci, resocializaci a programům zacházení. Část informací byla získána z internetového portálu Probační a mediační služby ČR (www.pmscr.cz). Dalším pramenem byl zdroj Vězeňské služby ČR (www.vscr.cz).

Cílem empirické části bylo zjistit, zda respondenti již vykonávali nějaký trest, zda navštěvují ve věznici programy zacházení, a co považují za největší problém při resocializace. Bylo čerpáno z informací, které byly získány z odpovědí od respondentů, kteří vyplňovali dotazník pro potřebný výzkum diplomové práce. K naplnění stanovených cílů byly vytvořeny hypotézy, které byly ověřeny pomocí 18 otázek v dotazníkovém šetření. Po vyhodnocení odpovědí z dotazníku se potvrdily dvě ze tří hypotéz. Výsledky výzkumu umožnily v empirické části interpretovat zjištěné závěry, i když nebyly potvrzeny všechny stanovené hypotézy.

Většina respondentů vykonávala v minulosti trest, z toho víc jak polovina respondentů měla i jiný trest než odnětí svobody. Respondenti si většinou uvědomují negativní důsledky trestu odnětí svobody.

Diplomová práce zdůrazňuje trestnou činnost a programy zacházení, na kterých je postaven celý výzkum. Výsledky výzkumu mohly být ovlivněny oddělením, na kterém jsou respondenti umístěni.

Tato oblast je velmi široká a úplně se nepovedlo zpracovat vše z této problematiky. Byl by za potřebí mnohem širší prostor pro zpracování tohoto rozsáhlého tématu. Při dalším

zpracování této problematiky by bylo vhodné opakovat i výzkum, který by byl podrobněji rozpracován. Další výzkum by se mohl zaměřit hlouběji na vlastní trestnou činnost.

Pomocí této diplomové práce bylo zjištěno, že v dnešní době nemůže tato oblast být lidem vzdálená. Samozřejmě je velký počet lidí, kteří právě nechtějí mít nic společného s lidmi, kteří mají za sebou výkon trestu odnětí svobody. Pro lidi s trestnou minulostí není resocializace zpátky do života často jednoduchá. Tento fakt je totiž stále opomíjen.

Cíle diplomové práce se podařilo úspěšně naplnit. Napsání diplomové práce bylo cennou zkušeností. Do věznice se může dostat každý z nás.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. 1. vyd. Praha: KUFR, 2011, 98 s. ISBN 978-80-7338-115-8.

ČERNÍKOVÁ, V., KOLEKTIV. *Sociální ochrana terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

HÁLA, J. *Úvod do teorie a práce vězeňství*. 2. vyd. Vysoká škola evropských a regionálních studií, ops., 2006, 185 s. ISBN 80 86708-30-6.

HENDRYCH, I. *Vybrané kapitoly z penologie*. 1.vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010, 73 s. ISBN 978 80 7248 574-1.

KAHOUN, V., KOLEKTIV. *Vybrané kapitoly k sociální práci, sociální práce II.*, Praha: Triton, 2007, 18 s., ISBN 978-80-7387-064-5.

LYON, L. *Historie trestu: Justiční tresty od dávných dob po současnost*. 1 vyd. Praha: Svojtka & Co., 2004, 190 s. ISBN 80-7352021-4.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

MÜHLPACHR, P., *Sociální práce*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 100 s. ISBN 80-210-3323-1.

PETRAS, M., BIEDERMANNOVÁ E., HŮRKA, J. *České vězeňství – Risk/Need Assessment – Nový metodologický nástroj*. Praha, 2006, 5, 40 s.

SOCHŮREK, J. *Úvod do základů psychologie, penologie a viktimologie pro základní odbornou přípravu příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby ČR*. Stráž pod Ralskem, 2009, 110 s.

ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9.

ŠTĚRBA, V. *Penologie* 1. vyd. Praha: Armex, 2007, 148 s. ISBN 978-80-86795-48-5.

Trestní předpisy. Trestní zákoník, trestní řád k l. 6. 2015. Ostrava: Sagit, 2015, 431 s. ISBN 978-80-7488-111-4.

Vnitřní řád věznice Plzeň pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznice s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Internetové zdroje

CENTRIM PODPORY PODNIKÁNÍ PRAHA [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://www.cppp.cz>.

RUBIKON CENTRUM [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme.php>

ZA BRANOU [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/o-nas/>

PROJEKT NA CESTĚ [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/cs/socialni-prace/highlight/51>

VĚZENSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>

OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE [online]. [cit. 2016-10-17]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>.

Summary

The topic of this diploma thesis is „ Social work as part of social rehabilitation during imprisonment“. This problem is quite topical.

The diploma thesis is divided into theoretical and practical parts. The theoretical part is focused on history, crime and types of punishment, social work, social rehabilitation, treatment programmes. The basis of my diploma thesis was practice in prison Plzeň where I displayed a questionnaire for the practical part.

For my survey I chose 3 hypothesis:

- 1/ Respondents answer that they were in prison in the past
- 2/ Respondents answer that they find treatment programmes useful
- 3/ The biggest problem in resocialisation after imprisonment is unemployment

The questions used in the questionnaire :

- Were you already punished in the past?
- Do you find the treatment programmes useful?
- What is the biggest problem after imprisonment in your opinion?

85% of the respondents were punished in the past, 62% of them got another punishment than imprisonment. 64% of respondents find the treatment programmes useful. Only 32 % of respondents answered the biggest problem during social rehabilitation is to get a suitable job.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Dotazník

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Žaneta Mouleová a jsem studentka závěrečného ročníku Univerzity Karlovy v Praze, obor Sociální a charitativní práce.

V rámci své diplomové práce na téma „Sociální práce jako součást resocializace v průběhu výkonu trestu“ se na Vás obracím s prosbou o vyplnění přiloženého dotazníku.

Všechny Vámi poskytnuté informace jsou anonymní a budou použity jen pro účely mé diplomové práce.

Děkuji za Váš čas a spolupráci.

Žaneta Mouleová

Pokyny k vyplnění:

U otázek, které nabízejí možnosti, zaškrtněte Vám nejbližší odpověď.

DOTAZNÍK

1. Pohlaví

- ☐ Muž
- ☐ Žena

2. Věk

- ☐ 18 – 26
- ☐ 27 – 35
- ☐ 36 – 45
- ☐ 46 – 55
- ☐ nad 56

3. Nejvyšší dosažené vzdělání

- ☐ Neukončené základní
- ☐ Základní
- ☐ Střední škola bez maturity/ vyučen
- ☐ Střední škola s maturitou
- ☐ Vysokoškolské

4. Byl jste již v minulosti trestán?

- ☐ Ano
- ☐ Ne

5. Jednalo se o jiný trest než o odnětí svobody?

- ☐ Ano
- ☐ Ne

6. Pokud ANO, jaký to byl trest?

- ☐ Domácí vězení
- ☐ Obecně prospěšné práce
- ☐ Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- ☐ Propadnutí majetku
- ☐ Peněžitý trest
- ☐ Propadnutí věci
- ☐ Zákaz činnosti
- ☐ Zákaz pobytu
- ☐ Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání
- ☐ Ztráta vojenské hodnosti
- ☐ Vyhoštění

7. Uvědomujete si nežádoucí účinky toho, že jste odsouzen k odnětí svobody?

- ☐ Ano
- ☐ Ne

8. Jaký nežádoucí účinek pro Vás má výkon odnětí svobody?

- ☐ Ztrátu zaměstnání, a tím i profesní roli
- ☐ Partnerskou roli
- ☐ Sociální vazby (rodina, kamarádi)
- ☐ Své vědomosti, dovednosti a návyky
- ☐ Jiné

9. Jakých programů zacházení máte šanci se zde účastnit?

- ☐ Pracovní aktivity
- ☐ Vzdělávací aktivity
- ☐ Speciálně výchovné aktivity
- ☐ Zájmové aktivity
- ☐ Oblast utváření vnějších vztahů
- ☐ Žádné

10. Jakých programů zacházení se účastníte?

- ☐ Pracovní aktivity
- ☐ Vzdělávací aktivity
- ☐ Speciálně výchovné aktivity
- ☐ Zájmové aktivity
- ☐ Oblast utváření vnějších vztahů
- ☐ Žádné

11. Jaký program zacházení Vám osobně přijde nejužitečnější?

- ☐ Pracovní aktivity
- ☐ Vzdělávací aktivity
- ☐ Speciálně výchovné aktivity
- ☐ Zájmové aktivity
- ☐ Oblast utváření vnějších vztahů
- ☐ Žádné

12. Myslíte si, že jsou programy zacházení užitečné?

- ☐ Ano
- ☐ Ne

13. Přípravuje Vás program zacházení na život mimo věznici?

- ☐ Ano
- ☐ Ne

14. Co je podle Vás největším problémem po výkonu trestu?

- ☐ Bydlení
- ☐ Zaměstnání
- ☐ Finance
- ☐ Závislosti
- ☐ Rodinné a sociální kontakty
- ☐ Vzdělání a výchova
- ☐ Žádný

15. Řeší s Vámi ve vězení otázku zaměstnání po výkonu trestu?

- ☐ Ano
- ☐ Ne

16. Máte se kam vrátit do zaměstnání po výkonu trestu?

☐ Ano

☐ Ne

17. Pokud NE, víte kde budete hledat nové zaměstnání?

☐ Ano

☐ Ne

18. Víte, na koho se můžete obrátit o pomoc po výkonu trestu?

☐ Ano

☐ Ne

Děkuji Vám za ochotu a čas, který jste mi právě věnoval.